

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2011 – 2013

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Lucie Poštová

**Kresba dítěte jako diagnostická činnost v předškolním a
mladším školním věku**

Praha 2013

Vedoucí diplomové práce: PaedDr. Viola Rašínová

COMENIUS UNIVERZITY PRAGUE

MASTER COMBINED STUDIES

2011 – 2013

DIPLOMA THESIS

Lucie Poštová

**Child's drawing as a diagnostic activity in the preschool and
early school age.**

Praha 2013

The Master Thesis Work Supervisor: Viola Rašínová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a uvádím v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Lucie Poštová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PaedDr. Viole Rašínové za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá kresbou dítěte, která bývá používána jako diagnostická činnost. Hlavní věkovou skupinu tvoří děti předškolního a mladšího školního věku. Práce je obsahově rozdělena na dvě hlavní části, a to část teoretickou, která rozebírá předškolní věk, školní zralost a školní připravenost, mladší školní věk, dětskou kresbu a diagnostické využití dětské kresby, a část praktickou, specifikující potvrzení dětské kresby jako diagnostickou činnost. Hlavní důraz je zde kladen na kresbu lidské postavy.

Klíčové pojmy:

Dětská kresba, diagnostika, grafomotorika, kresby lidské postavy, laterality, mladší školní věk, předškolní věk, školní připravenost, školní zralost.

Annotation

This thesis deals with the child's drawing, which is used as a diagnostic activity. The main age group is made up of children of preschool and early school age. This thesis is divided into two main parts – theoretical and practical. The theoretical part discusses the preschool age, school readiness, early school age, child's drawing and diagnostic use of children's drawing. The practical part specifies the confirmation of the children's drawing as a diagnostic activity. The main emphasis is on drawing of the human figure.

Key words:

Diagnosis, drawing of the human figure, early school age, graphmotorical skills, child's drawing, laterality, preschool age, school readiness.

OBSAH

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1. PŘEDŠKOLNÍ VĚK	11
1.1 Vývoj základních schopností a dovedností.....	11
1.2 Kognitivní vývoj.....	13
1.3 Emoční, motivační a sociální vývoj.....	14
1.4 Socializace	16
2. ŠKOLNÍ ZRALOST A PŘIPRAVENOST	18
2.1 Co je to školní zralost, školní připravenost.....	18
2.2 Diagnostika školní zralosti a připravenosti pro školu.....	21
2.2.1 Screeningové posouzení školní zralosti	22
2.2.2 Podrobnější vyšetření školní zralosti a připravenosti	23
3. MLADŠÍ ŠKOLNÍ VĚK	26
3.1 Vývoj základních schopností a dovedností.....	26
3.2 Kognitivní vývoj	28
3.3 Emoční vývoj a socializace.....	29
4. DĚTSKÁ KRESBA	32
4.1 Historie.....	32
4.2 Význam dětské kresby	34
4.3 Vývoj kresby.....	35
4.3.1 Vývojová stádia kresby.....	36
4.3.2 Vývoj kresby lidské postavy	38
5. DIAGNOSTICKÉ VYUŽITÍ DĚTSKÉ KRESBY	40
5.1 Test barev.....	40
5.2 Test kresby lidské postavy	42
5.3 Kresba rodiny a kresba začarované rodiny	44
5.4 Test stromu	46
5.5 Test hvězd a vln	47
PRAKTICKÁ ČÁST	49
6. VLASTNÍ VÝZKUM	49
6.1 Vymezení výzkumného cíle.....	49
6.2 Stanovení hypotéz.....	50
6.3 Výzkumný vzorek.....	51

6.4 Výzkumná metodika	52
6.5 Časová organizace výzkumu podle jeho fází.....	57
6.6 Analýza dat	58
6.7 Výsledky výzkumu	85
6.7.1 Výsledky obsahové části kresby lidské postavy	85
6.7.2 Výsledky z obsahové části kresby lidské postavy a z dotazníku pro rodiče.....	88
6.7.3 Výsledky z dotazníku pro pedagogy.....	91
6.7.4 Výsledky přímého pozorování.....	99
6.7.5 Výsledky rozhovoru.....	102
6.8 Interpretace výsledků.....	103
6.9 Závěry výzkumu	106
ZÁVĚR	107
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	108
SEZNAM GRAFŮ A TABULEK.....	111
SEZNAM PŘÍLOH.....	112
Příloha A – KRESBY DÍVEK 5–6 let.....	I
Příloha B – KRESBY CHLAPCŮ 5–6 let	III
Příloha C – KRESBY DÍVEK 6–7 let.....	VI
Příloha D - KRESBY CHLAPCŮ 6–7 let.....	VIII

ÚVOD

Téma Kresba jako diagnostická činnost v předškolním a mladším školním věku bylo pro diplomovou práci zvoleno v souladu s autorčiným osobním zájmem o tuto problematiku. Zároveň byla motivem možnost praktického využití v pedagogické praxi.

V dnešní době přibývá dětí majících osobní problémy, které často nechtějí nebo nemohou ventilovat běžnou komunikací. Nejvhodnějším prostředkem, jak dětské problémy odhalit, je právě kresba, která o jejím autorovi vypoví mnohé. Pomocí kresby lze odhalit nejen dětská trápení, ale také vývojovou úroveň dítěte, úroveň jemné motoriky a grafomotoriky, zrakového a prostorového vnímání, ale také lze pomocí kresby diagnostikovat školní zralost.

Diplomová práce je obsahově rozdělena na dvě hlavní části, a to část teoretickou a část praktickou. Teoretická část je rozdělena do kapitol, které na sebe navazují.

První kapitola teoretické části se zaměřuje na předškolní věk, jeho specifika ve vývoji základních schopností a dovedností, na kognitivní vývoj, dále na socializaci a na další důležité oblasti související s vývojem tohoto věku. Druhá kapitola porovnává rozdíly mezi školní zralostí a školní připraveností a popisuje možnosti diagnostiky školní zralosti a školní připravenosti. Ve třetí kapitole je popsán mladší školní věk, jeho specifika ve vývoji základních schopností a dovedností, socializace, kognitivní a emoční vývoj. Čtvrtá kapitola pak zaměřena na historii, význam a vývoj dětské kresby, dále jsou zde popsána vývojová stádia kresby a vývoj kresby lidské postavy. Diagnostickým využitím dětské kresby se zabývá kapitola pátá, ve které jsou popsány různé kresebné testy, které se využívají diagnosticky. Poslední dvě teoretické kapitoly představují nejdůležitější část, neboť jsou věnovány dětské kresbě. K vypracování teoretické části byla nastudována odborná literatura zabývající se touto problematikou.

Praktická část se zabývá potvrzením významnosti dětské kresby jako diagnostické metody v předškolním a mladším školním věku. Jako hlavní diagnostický nástroj byl použit test kresby lidské postavy (konkrétně jeho obsahová část, která se zaměřuje na počet detailů a jejich kvalitu), jehož autorkou je F. Gooudenougová, českou verzi tohoto testu vytvořili J. Šturma a M. Vágnerová. Tento test byl vybrán především pro jeho široké uplatnění a zejména pro jeho snadnou použitelnost v praxi.

Hlavním výzkumným vzorkem pro tuto diplomovou práci se staly děti předškolního (5–6 let) a mladšího školního věku (6–7 let) a pedagogové mateřské a základní školy.

Mezi hlavní výzkumné metody použité při zpracování této práce patří test kresby lidské postavy, konkrétně jeho obsahová část, přímé pozorování, rozhovor a dotazník.

Cíle práce jsou:

- shrnout důležité informace o dětské kresbě,
- posoudit rozdíly v detailech kresby lidské postavy u děvčat a u chlapců v daných věkových skupinách,
- posoudit, zda děti, které jsou ve volném čase ke kresbě vedeny ze strany rodičů, mají kresebný projev více detailně propracovaný,
- zjistit postoj pedagogů ke kresbě jako k diagnostické činnosti.

TEORETICKÁ ČÁST

1. PŘEDŠKOLNÍ VĚK

„Předškolní věk je vývojová etapa od tří do šesti let, vývojovými mezníky je na začátku dokončení základního pohybového vývoje a rozvoj sebeuvědomění, na konci první strukturální přeměna a vstup do školy. Změny, které v průběhu etapy nastávají, nejsou již tak zjevné a náhlé jako dříve, vývoj je plynulejší a spočívá především ve větší diferenciaci uvnitř jednotlivých oblastí dětské psychiky.“

(Trpišovská, Vacínová, 2006, s. 32)

1.1 Vývoj základních schopností a dovedností

Tříleté dítě chodí i běhá po rovině stejně dobře jako po nerovném terénu, padá jen velmi zřídka a do schodů i ze schodů chodí bez držení. Motorický vývoj bychom mohli označit jako stálé zdokonalování, zlepšenou pohybovou koordinaci, větší hbitost a eleganci pohybů.

Čtyřleté, ještě lépe pak pětileté dítě skáče, hopsá, seskočí z nízké lavičky, leze po žebříku, stojí déle na jedné noze. Jeho větší zručnost se projeví v rychle narůstající soběstačnosti – samo se svléká a obléká, samostatně jí, obouvá si boty a snaží se zavazovat tkaničky. Dobře si umí umýt ruce a pod dohledem dospělého se může i samo koupat. Svou zručnost cvičí v mnohých hrách s pískem, s plastelínou, s kostkami a zejména při kresbě, kde se uplatní rychlý růst jeho rozumového světa. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Klivar, Polcar (1987, s. 3) říkají: *„V předškolním věku kresba představuje v životě dítěte zvláštní prostředek k vyjádření myšlenek, citů a přání. Po této stránce má mnoho společného s řečí. Dítě nezačíná kreslit až v předškolním věku. S prvními kresbami se setkáváme již v útlém věku, v druhém roce života, kdy už je schopno v ruce udržet tužku.“* Tříleté dítě ovládá své pohyby rukou natolik, že mu nedělá obtíže napodobit různý směr čáry - dovede napodobit horizontální, vertikální i kruhové čáry, třeba jen podle předlohy. Ve třetím roce ovládne i kresbu křížku, v pátém roce je schopno

napodobit čtverec a v šestém roce trojúhelník. Současně roste i schopnost dítěte vyjádřit kresbou vlastní představu. Pokud se o to pokouší tříleté dítě, obvykle něco načmárá a dodatečně to pojmenuje, i když výtvar se znázorňovanému předmětu vůbec nepodobá. Čtyřleté dítě podá realističtější obraz, i když zatím jen v nejhrubších obrysech. Kresba pětiletého dítěte už odpovídá předem stanovené představě, je mnohem detailnější a prozrazuje lepší motorickou koordinaci. Výtvar šestiletého dítěte, které je zralé pro školu, je po všech stránkách vyspělejší. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Pokud dítě v předškolním věku střídá ruce při kreslení, nebo pokud není zcela jasné, která ruka je dominantní, je vhodné zaměřit se na lateralitu ruky a oka. K posouzení lateralitu musí být k dispozici souhrn informací, které získáme z anamnézy, z pozorování dítěte při spontánních i záměrných činnostech, z kresby a ze zkoušek lateralitu. Je nutné všimnout si, která ruka je aktivnější, obratnější nebo zda dítě ruce střídá. Ruka, jejíž užívání při činnostech převažuje, je hodnocena jako dominantní. Ze zkoušek pro určení lateralitu oka jsou to zkoušky typu dívání se do kukátka, do lahvičky, klíčové dírky, krasohledu. Před nástupem dítěte do základní školy je nutné znát lateralitu oka a ruky, vědět, kterou rukou bude dítě psát. (Bednářová, Šmardová, 2011)

Během předškolního období se také značně zdokonalí řeč. Výslovnost tříletého dítěte je hodně nedokonalá, mnohé hlásky nahrazuje jinými nebo je vyslovuje nepřesně. Během čtvrtého a pátého roku se většina dětí zdokonalí natolik, že dětská „patlavost“ vymizí už před začátkem školní docházky buď zcela, nebo zůstává jen v rudimentech, které se ještě během prvního roku školní docházky spontánně či s malou logopedickou pomocí upraví.

Vývoj řeči dovoluje i růst poznatků o sobě i o okolním světě. Tříleté dítě zpravidla zná své jméno i příjmení a na dotaz umí udat pohlaví. Rychle si osvojuje znalosti o světě lidí a věcí kolem sebe, správně určuje hlavní barvy a kolem pěti let podá jednoduché vysvětlení známých věcí. V předškolním věku si dítě také osvojuje základy počítání – umí odříkat početní řadu přibližně do deseti a přiřazuje názvy čísel k počítaným předmětům. V šesti letech většina dětí umí správně určit počet předmětů přibližně v rozsahu do deseti prvků, ale potřebují k tomu názorný materiál. Vlastní početní operace si dítě osvojuje až ve školním věku. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

1.2 Kognitivní vývoj

Percepce je globální, dítě vnímá celek jako souhrn jednotlivostí, kde zatím není schopno rozlišovat základní vztahy. Rozvíjí se sluchová a zraková diferenciacce, která je nezbytná pro pozdější proces analýzy a syntézy při psaní a při čtení. Vnímání prostoru je nepřesné, stačí výrazný podnět, který dokáže dítě zcela poplést. Nepřesně vnímá i časové úseky – přeceňuje čas, který tráví nezajímavým způsobem, a naopak.

Představy předškoláka jsou bohaté a barvitě. Mezery mezi vnímanými jevy či jednotlivými detaily jsou často doplňovány tzv. dětskou konfabulací. Jsou to smyšlenky, o kterých jsou děti přesvědčeny, že jsou pravdivé, proto je nevhodné trestat děti za lži v době, kdy je pro ně obtížné odlišit realitu od konfabulace. Pro předškoláky jsou velice nutné představy. Ve svých představách si dítě přizpůsobuje někdy obtížně přijatelnou nebo těžko pochopitelnou realitu. V předškolním období také dochází k významnému procesu decentrace, při němž se dítě učí, že existence časového, příčinného a prostorového světa jevů nezávisí na něm. K tomu potřebuje opakovaně zkušenosti ze sociálních interakcí, ve kterých je jeho vlastní, doposud egocentrické hledisko postupně a citlivě „opravováno“. Jeho hra, imitace a identifikace s druhými a stále kvalitnější používání řeči jako nástroje komunikace působí jako hlavní vývojový činitel.

Mezi třetím a šestým rokem dochází k uzavření fáze symbolického, předpojmového myšlení, jejímž těžištěm je osvojování mateřského jazyka, postupné ujasňování rozdílu mezi pojmy jeden, někteří, všichni – zkrátka dále postupuje vzhled do světa znaků. V předškolním období dítě ví, že vše, co je kolem něho, má nějaké označení a z otázky „Co je to?“ přechází na otázku „Proč?“. Začíná se zajímat o příčinné souvislosti okolního světa a nezastupitelnou úlohu v tomto věku hrají dospělí (rodiče, prarodiče, učitelky), kteří mají trpělivost, čas a znalosti, aby uspokojovali zvědavost dítěte. Na konci předpojmového období je dítě schopno oddálené nápodoby, fiktivní hry, užívání řeči a kresebných a symbolických projevů.

V předškolním období dochází k plnému rozvinutí názorného intuitivního myšlení, které je typické pro tzv. předoperační stádium. Předoperační stádium je období, kdy je dítě plně myšlenkově vázáno na to, co právě nazírá. Je to cesta od individuálních předmětů a jejich vnímání k postupnému zobecňování. Dítě začíná uvažovat v pojmech, které vznikají na základě vystižení podstatných podobností. Myšlení je do této doby vázáno na vnímané nebo představované. Dítě se zaměřuje na to,

co vidělo nebo vidí, ale jednoduchým způsobem to již dokáže rozčleňovat. Myšlení předškoláka je doposud prelogické, předoperační, nepostupuje podle logických operací, stále je vázáno na konkrétní činnosti a aktivitu dítěte. Vzhledem k tomu, že předškolní dítě je egocentrické, chybí zde odlišení mezi psychologickou realitou dítěte a objektivním světem reality. Dítě je středem vlastního světa myšlenek a představ a jen s obtížemi zaujímá hledisko jiné osoby a je přesvědčeno, že i ostatní sdílejí jeho úhel nazírání. Kontakt s vrstevníky umožňuje postupnou korekci tohoto zkreslení. Mezi další charakteristiky tohoto předškolního období patří antropomorfismus (tendence polidšťovat předměty), prezentismus (chápaní všeho ve vztahu k přítomnosti) a fantazijní přístup.

Paměť má převážně charakter bezděčného zapamatování a uchovávání. Kolem pátého roku se začíná uplatňovat záměrná paměť. Převažuje paměť mechanická a je spíše konkrétní, dítě si lépe zapamatuje konkrétní události než jejich slovní popis. Převažuje paměť krátkodobá, ale mezi pátým a šestým rokem nastupuje postupně paměť dlouhodobá. (Mertin, Gillernová, 2003)

1.3 Emoční, motivační a sociální vývoj

V souvislosti s motivačně-volní charakteristikou předškoláka je potřeba připomenout potřebu být aktivní. Tato aktivita se projevuje verbálně, projevuje se v rovině lokomotoriky – stálým poposedáváním, poskakováním, různými pohyby, které ortopedi vysvětlují růstem dlouhých kostí, celkovou osifikací kostry a s tím spojenou potřebou pohybu.

Vedle této výrazné potřeby aktivity a iniciativy je také silná potřeba stability, zázemí, trvalosti, jistoty a bezpečí. Dítě předškolního věku potřebuje mnohem více stabilní zázemí a to mu dává energii a chuť do zkoumání, zvědavosti, do samostatného odpoutávání se od této jistoty a zázemí. Zajímavé je, že dítě, které vnímá své zázemí jako nejisté, přestává experimentovat, zkoumat, odpoutávat se, ale fixuje se v nejistém vztahu. Mezi významné potřeby dále patří potřeba citového vztahu, potřeba sociálního kontaktu, společenského uznání emancipace, seberealizace a identity.

Dítě předškolního věku lze nejnáze a nejefektivněji motivovat novými podněty v rámci hravé činnosti se známými vrstevníky.

Vůle předškolního dítěte je velice kolísavá, protože jsou pro ně podstatné blízké a jasné cíle spojené s konkrétním uspokojením nějaké jeho potřeby nebo s konkrétní činností.

Předškolák je nejvíce frustrován tím, že mu znemožníme projevit aktivitu nebo mu nedáme možnost být v pravidelném a dostatečně kvalitním kontaktu se svými vrstevníky a s dospělými. Zdravé dítě předškolního věku se celkem snadno vyrovnává s přechodnými nároky a se stresem. Horší je to v případě dlouhodobého neuspokojování některých základních potřeb, v tomto případě se začínají projevovat klasické formy obranných mechanismů. Může se jednat o agresivní chování vůči okolí i sobě (některé děti se škrábají, trhají si vlasy), může jít také o „stažení dítěte do svého světa“ (dítě si přestává hrát, přestává komunikovat s okolím, například se začne opět pomočovat, i když hygienické návyky byly již dávno zvládnuty). Za některými podobnými projevy může být pouze fyzická únava dítěte a nemusí jít vždy o následky závažných situací, jako je například rozvod rodičů, narození sourozence, odmítání dítěte ve skupině vrstevníků.

Předškolní období je důležité také pro formování základních citových projevů. Prožívání v tomto věku dítěte je velmi intenzivní, ale také krátkodobé a proměnlivé. Děti začínají ovládat své citové projevy, dokážou být kritické samy k sobě, umějí se litovat i hodnotit své chování. Vytváří se sebecit, který souvisí s pocitem vlastní identity i sebevědomím. U zdravého dítěte v tomto věku převažuje veselá nálada, pomalu ustupuje strach z neznáma a na důležitosti také získávají sociální city, jako jsou láska, nenávisť, sympatie.

S rozvojem sociálních vztahů a s vývojem emocí souvisí morálně-etický vývoj dítěte předškolního věku. Kolem třetího roku mají děti zvnitřněny základní sociální normy. S touto interiorizací souvisí také rozvoj svědomí. Pokud předškolní dítě ví, „co se smí“, „co se nesmí“, má-li tyto sugestivní formulky zvnitřněny, pak už nepotřebuje přímou kontrolu dospělého a je samo sobě průvodcem. Často se také stává, že dítě tyto pokyny a příkazy porušuje, neboť musí experimentovat i ve smyslu jejich překračování a porušování. Dítě potřebuje zjistit, co se stane, když neposlechne. Často má dítě vlastní svědomí tak přísné, že jde na sebe raději žalovat dospělému a očekává trest, než by se nadále potýkalo s vlastním pocitem viny.

Role dospělých (rodičů, prarodičů, učitelek) je pro formování morálního citění dítěte, pro vytváření estetických principů v tomto věku nezastupitelná. V návaznosti na každodenní aktivity dítěte je nutné pečlivě a trpělivě vysvětlovat, korigovat a formovat jemné rozdíly mezi každodenními jevy. Předškolní období je velmi důležité z hlediska vytvoření základu morálně-estetického vývoje člověka a je třeba, aby dospělí věnovali těmto dětem pozornost a dostatek společně tráveného času. Dospělí jsou dětem vzorem a modelem. (Mertin, Gillernová, 2003)

1.4 Socializace

V předškolním období zůstává rodina nejvýznamnějším prostředím, které zajišťuje primární socializaci dítěte. Pojem socializace bývá definován různě široce, v podstatě se předpokládá, že socializační proces zahrnuje tři vývojové aspekty:

1. Vývoj sociální reaktivity, tj. vývoj bohatě diferencovaných emočních vztahů k lidem v bližším i vzdálenějším společenském okolí.

2. Vývoj sociálních kontrol a hodnotových orientací. Zde se jedná o vývoj norem, které si jedinec postupně vytváří na základě zákazů a příkazů udělovaných dospělými a které pak přijímá za své.

3. Osvojení sociálních rolí, tj. takových vzorců postojů a chování, které jsou od jedince očekávány ostatními členy společnosti vzhledem k jeho věku, pohlaví, společenskému postavení atd. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

V předškolním věku dochází k růstu významu vrstevníků. Umožňuje to především rozvoj kognitivních struktur, řeči a myšlení, rozvoj motoriky a také interiorizace sociálních norem. Dítě je silně emocionálně vázané na rodiče a rodinné zázemí, ale rádo ho opouští a vydává se za vrstevníky, které potřebuje ke svým hrám. Ve vrstevnické skupině zkouší mimo rodinu to, co v ní odpozorovalo, zkouší také různé role a formy chování a eviduje reakce okolí na ně. Učí se je modifikovat, zažívá situace, kdy skupinu řídí a je jí obdivováno, kdy je skupinou odháněno. Důležitý je kontakt s dětmi různého věku, protože je potřeba, aby dítě umělo měnit role - podřídít se staršímu, pomáhat menším. Pokud se dítě v tomto období naučí adekvátně komunikovat ve skupině, je to mnohem výhodnější než ve školních letech, kdy jsou děti vůči sobě daleko více kritičtější a jsou mnohem více vázány na výkon.

Kontakt s dětmi je také důležitý pro formování vlastního Já, pro vytváření schopnosti měnit úhel pohledu a tu samou situaci chápat z hlediska druhého, pro ujasňování, jaký jsem, jaký bych chtěl být, jak mě vidí ostatní. Jedná se o začátek rozvoje sebepojetí a sebehodnocení. Základ pro formování mezilidských vztahů je dítěti předáván již v rodině, ale v předškolním období sehraává stejně důležitou roli dětské společenství.

Nejvýznamnějším vztahovým rámcem dítěte předškolního věku zůstává nadále rodina, která poskytuje zdroj bezpečí, zázemí, jistoty a bezvýhradného přijetí. Rodina a především rodičovská dyáda je významným prostředím pro formování pohlavní identity. S formováním pohlavní identity souvisí i zájem o chování rodičů. Předškolní období je rovněž charakteristické zájmem o vlastní pohlavní orgány, ale také o orgány druhého pohlaví.

Předškolní věk je dobou, kdy dítě potřebuje vidět každodenní interakci rodičů obou pohlaví, rodičů, kteří jsou pro něho akceptovatelní, aby bylo schopno přijmout rodiče vlastního pohlaví jako svůj identifikační vzor a rodiče opačného pohlaví jako určitý model pro pozdější volbu svého životního partnera. Předškolní věk je pravděpodobně významný pro pocit spokojenosti v partnerských vztazích v dospělosti.

V rodině je také důležité intenzivní celoživotní pouto tvořící vazby se sourozenci. Důležité je, zda se jedná o staršího, či o mladšího sourozence a jakého je pohlaví. Vazba se sourozenci umožňuje procvičení určitého vztahu v každodennosti, je jakýmsi zafixovaným a prověřeným způsobem chování.

Důležitým vztahem uvnitř rodiny je pro předškoláka vazba s prarodiči, kteří poskytují jakousi alternativní rodičovskou dyádu s určitými specifiky. Prarodiče poskytují dítěti mnoho alternativních zážitků, umožňují mu zvažovat různé postoje, které mohou být mezi prarodiči a rodiči odlišné. Můžeme říci, že vztah dítěte a prarodičů je obohacující, a rodiče by ho měli podporovat i v případě možných konfliktních mezigeneračních vztahů se svými rodiči. (Mertin, Gillernová, 2003)

2. ŠKOLNÍ ZRALOST A PŘIPRAVENOST

Doba, kdy dítě nastupuje povinnou školní docházku, nebyla stanovena náhodně. Ve věku 6-7 let dochází k různým změnám ve vývoji a většina těchto změn je důležitá pro úspěšné zvládnutí školních požadavků. Vzhledem k jejich převažující závislosti na zrání či učení představují základ školní zralosti či připravenosti. (Vágnerová, 2012)

„Pojem školní zralosti znal už Jan Amos Komenský před 350 léty, název pochází z vídeňské psychologické školy ve dvacátých letech minulého století a problémem se to stalo u nás někdy v šedesátých letech, kdy tehdejší socialistická škola začala být mimořádně náročná. Chtěla totiž ukázat svou převahu, přičemž ale schopnosti a vývojovou úroveň dětí nebrala moc v úvahu. A psychologické poradny od září do ledna či do února nedělaly dohromady nic jiného, než vyšetřovaly prvňáčky, kteří ve škole prostě nestačili. Odklad školní docházky o jeden rok vstoupil do psychologické praxe jako ochranný prostředek před neúměrným přetěžováním dětí. Tehdy také do praxe vstoupily psychologické zkoušky školní zralosti, jimiž dnes prochází většina dětí navštěvujících mateřské školy (a pokud o to rodiče požádají, samozřejmě i děti, které do školky nechodily).“ (Matějček, 2005, s. 175)

2.1 Co je to školní zralost, školní připravenost

Školní zralost je dosažení takového stupně vývoje v oblasti mentální, fyzické a emocionálně-sociální, aby se dítě bylo schopno bez obtíží účastnit výchovně-vzdělávacího procesu. Při posuzování školní zralosti jsou důležité tyto oblasti:

- tělesný (somatický) vývoj a zdravotní stav,
- úroveň vyspělosti poznávacích (kognitivních) funkcí,
- úroveň zralosti osobnosti (emocionálně-sociální),
- úroveň práceschopnosti (pracovní předpoklady a návyky).

Kromě pojmu školní zralost začala především pedagogická veřejnost používat termín školní připravenost. Školní připravenost zahrnuje kompetence v oblasti kognitivní, emocionálně-sociální, somatické a pracovní, které dítě nabývá a rozvíjí učením a sociální zkušeností především v MŠ. Připravenost dítěte pro školní docházku závisí na znalosti, jak se učit. Sedm nejdůležitějších aspektů této schopnosti je:

- **Sebevědomí.** Dítě by mělo mít pocit, že plně kontroluje a zvládá svoje chování, pohyby i okolní svět. Také by mělo být přesvědčeno, že když se do něčeho pustí, jeho snaha se setká s úspěchem a dospělí mu pomohou, pokud bude třeba.
- **Zvídavost.** Mít pocit, že učení je příjemné a je zajímavé se dovídat nové věci.
- **Schopnost jednat s určitým cílem.** Přání a schopnost ovlivňovat dění a jednat vytrvale. S tím souvisí i uvědomování si vlastních schopností.
- **Sebeovládání.** Schopnost ovládat a přizpůsobovat vlastní chování způsobem, který odpovídá věku.
- **Schopnost pracovat s ostatními.** Tato schopnost je postavena na tom, jak dokáže být dítě chápáno ostatními a zároveň ostatním rozumět.
- **Schopnost komunikovat.** Schopnost a přání vyměňovat si prostřednictvím slov pocity, představy a myšlenky. Tato vlastnost velmi souvisí s důvěrou dítěte v lidi kolem sebe a s příjemnými pocity, které plynou z činnosti sdílené s ostatními dětmi nebo s dospělými.
- **Schopnost spolupracovat** a při společné činnosti nalézt rovnováhu mezi vlastními potřebami a potřebami ostatních. (Bednářová, Šmardová, 2011)

V našich zemích nastupují povinnou školní docházku děti, které dovršily 6 let nejpozději k datu 1. září. Pokud si to rodiče přejí, je možné zařadit do školy i děti, které dosáhnou věku 6 let později, a to do 31. prosince příslušného kalendářního roku. Žádost rodičů musí být doporučena na základě vyšetření dítěte pedagogicko-psychologickou poradnou nebo speciálně pedagogickým centrem. (Přinosilová, 2007)

O předčasném nástupu tedy mluvíme, když dítě nastupuje do školy a ještě mu není šest let. Podle školského zákona „dítě, které dovrší šestý rok věku v době od počátku školního roku do konce kalendářního roku, může být přijato do školy, je-li tělesně i duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to jeho zákonný zástupce“. Přiměřeně tělesně i duševně vyspělým dítětem se rozumí dítě, které by mělo být pro nástup do školy školně zralé, a to tak jako budou jeho starší spolužáci. Dítě totiž bude do školy nastupovat s dětmi, které budou často starší až o rok, proto je nutné, aby jim po všech stránkách stačilo, dokázalo se dobře adaptovat na školní práci, bylo úspěšné ve výuce a mělo ze vzdělávání a pobytu ve škole potěšení. Ředitel školy si při přijímání dítěte mladšího šesti let zpravidla vyžádá v pedagogicko-psychologické poradně odborné posouzení

jeho vývoje. Je tedy na odbornících, aby zvážili, zda je dítě natolik připraveno na školu, aby obstálo v konkurenci starších spolužáků a mělo dobré výsledky. V dnešní době žádají o předčasný nástup většinou rodiče, jejichž dítě je nadprůměrně psychicky vyspělé. Školní zralost je ale záležitost složitější, zahrnuje mimo jiné i oblast pracovní, sociální a zralost percepčních funkcí, jejichž vyžívání je spíše otázkou biologického vývoje než projevem obecných schopností. U velmi nadaného dítěte totiž vývoj nemusí probíhat zcela harmonicky ve všech oblastech. Nástup do školy je třeba dobře zvážit, aby dítě nebylo předčasně vystaveno nárokům, na které není dostatečně připravené. (Klégrová, 2003)

Na základě doporučení pediatra a pedagogicko-psychologické poradny nebo speciálně-pedagogického centra je také možné i odložení nástupu povinné školní docházky o 1 rok, popř. u závažnějších forem zdravotního znevýhodnění až o 2 roky, takže dítě může do školy nastoupit v 7 nebo až v 8 letech. Tento možný věkový rozdíl mezi dětmi ve třídě znevýhodňuje nejmladší děti, které i když splňují v šesti letech podmínky pro zařazení do školy, nedosahují úrovně znalostí svých starších spolužáků ve třídě. (Přinosilová, 2007) Odklad školní docházky je tedy preventivním opatřením, které má chránit dítě, jež je školně nezralé, před selháním. Podle současné legislativy „není-li dítě po dovršení šestého roku věku tělesně nebo duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to jeho zákonný zástupce, odloží mu ředitel školy začátek povinné školní docházky o jeden rok. Ředitel tak rozhodne na základě již zmíněného odborného posouzení lékaře, pedagogicko-psychologické poradny nebo speciálně pedagogického centra“. Lékař hodnotí zdravotní stav dítěte a může doporučit odklad školní docházky z důvodů zdravotních. Nejčastějšími zdravotními důvody pro odklad školní docházky jsou častá nemocnost a celkově nižší odolnost organismu dítěte. Pokud rodiče uvažují o odkladu školní docházky ze zdravotních důvodů dítěte, je nutné tuto situaci prokonzultovat s lékařem a ten potvrdí, či vyvrátí, zda daný stav ohrožuje úspěšnost začátku školní docházky. V pedagogicko-psychologické poradně se provádí pedagogické vyšetření, které je zaměřené na posouzení celkové psychické připravenosti dítěte a zahrnuje jednotlivé složky školní zralosti. Speciálně pedagogická centra se zaměřují zejména na péči o děti se smyslovými vadami nebo s mentálním postižením. Mělo by se také brát v úvahu, jak je dítě celkově fyzicky vyspělé, zda není nápadně drobné a nemá nízkou tělesnou váhu. Dítě bude ve škole vystaveno psychické, ale i

určité fyzické zátěži, a proto by mělo být dostatečně vyspělé i po fyzické stránce. Výjimečně se také využívá dodatečný odklad, který slouží jako opatření, které má chránit ty děti, u kterých se z jakýchkoli důvodů nepodařilo posoudit školní zralost předem a které nastoupily do školy nezralé. Dítě se s návratem zpět do mateřské školy vyrovná, ale určitou nejistotu ve vztahu ke škole a nedůvěru ve vlastní schopnosti z prvního neúspěšného pokusu si může nést i do dalších let, proto je lepší udělat preventivní opatření a o školní zralosti dítěte se dopředu poradit a zvažovat tak možnost běžného odkladu. (Klégrová, 2003)

Rodina vnímá nástup svého dítěte do školy jako potvrzení jeho normality. Pro dítě je role školáka spojena s vyšší sociální prestiží, ale na druhé straně souvisí i se zásadní změnou životního stylu. Na dítě jsou kladeny větší nároky s důrazem na plnění povinností.

Pojetí a hodnota role žáka je hlavně určována postoji a informacemi, které dítě získává od rodičů. Rodiče v této souvislosti velmi často kladou důraz na plnění školních povinností, mohou dát před dítětem najevo své obavy, jak bude ve škole asi prospívat atd. Zůstává pravdou, že koncem předškolního období se rodiče začínají více zajímat o schopnosti svých dětí v souvislosti s blížící se školní docházkou. Zajímají se především o úroveň řeči, kresby, grafomotoriky atd.

Nástup dítěte do školy s sebou přináší změny i do života rodičů. Rodiče často chápou školu jako místo učení a výkonu, ale ona je i místem socializace dítěte na jiné úrovni než v rodině. Dítě si ve škole osvojuje nové sociální role, které jsou spojeny s určitým statutem, jako je role školáka a spolužáka.

Podstatou školní zralosti a připravenosti je předpoklad takového vývoje schopností a dovedností, že se stávají prostředníkem k dalšímu rozvoji a jsou tedy pro novou roli školáka využitelné. (Přinosilová, 2007)

2.2 Diagnostika školní zralosti a připravenosti pro školu

Diagnostika obecně je poznávacím procesem, jehož cílem je nejdokonalejší poznání daného objektu či předmětu našeho zájmu, a to všech jeho důležitých znaků a charakteristik a jejich vzájemných vztahů a souvislostí. Výsledkem tohoto poznání je diagnóza. (Přinosilová, 2007)

Hodnocení školní zralosti zahrnuje:

- **Screening** dílčích aspektů školní zralosti, který slouží k odlišení dětí, které mohou mít v této oblasti nějaké problémy.
- **Podrobnější vyšetření školní zralosti**, které je provedeno na základě žádosti rodičů a může být indikováno selháním ve screeningovém testu. (Vágnerová, Klégrová, 2008)

2.2.1 Screeningové posouzení školní zralosti

Ke screeningovému testu posouzení školní zralosti se používá Kernův Orientační test školní zralosti, který upravil J. Jirásek. Tento test obsahuje tři úkoly:

- **Kresbu mužské postavy.** Kresba lidské postavy je činností, kterou dítě většinou dobře zná a není pro něj ničím novým. Tento úkol je relativně málo strukturovaný a dítě může nekreslit pána, jak samo chce a jak je zvyklé lidskou postavu zobrazovat.
- **Napodobení psacího písma.** Tento úkol je pro dítě nový a musí najít způsob, jak se s takovým úkolem vyrovnat a na jeho splnění musí vynaložit určité úsilí.
- **Obkreslení obrazce vytvořeného z puntíků.** Tento úkol je pro dítě také nový a musí hledat způsob, jak se s ním vypořádat, a na jeho splnění musí také vynaložit značné úsilí.

Test lze zadávat skupinově i individuálně. Pokud děti pracují ve skupině, lze získat také informaci o schopnosti dítěte adaptovat se na takové podmínky a přizpůsobit se jim, respektive podávat dobrý výkon v situaci, která se podobá do určité míry školnímu vyučování.

K hodnocení výsledků testu se používá pětibodový systém, který je podobný školním známkám. Způsob zpracování kresby pána slouží jako screening obecné vývojové úrovně. Pokud je výtvar hodnocen známkou 4–5, znamená to, že dítě úkol nezvládlo na takové úrovni, která by byla z hlediska požadavku školy dostačující. Pokud je tedy kresba špatná, je dobré, aby si dítě stejný úkol zopakovalo, důvodem selhání by mohly být i podmínky, ve kterých se pracovalo (například rušivý vliv dalších dětí nebo cizí prostředí). Kvalita nápodoby písma a obrazce složeného z teček umožňuje odhadnout schopnost percepčně analyzovat předlohu a grafomotoricky ji zpracovat. Pokud nedokáže dítě respektovat ani základní tvar předlohy, nelze je považovat za školsky zralé. Dobrý výsledek je dostatečným potvrzením zralosti posuzovaných funkcí. Pokud testované úkoly dítě nezvládne, je třeba dalšího podrobnějšího vyšetření, které by

vyloučilo náhodné vlivy a specifikovalo, které dovednosti a schopnosti požadované úrovně nedosahují. (Vágnerová, Klégrová, 2008)

2.2.2 Podrobnější vyšetření školní zralosti a připravenosti

- **Hodnocení fonologické percepce.** Fonologická analýza, syntéza a diferenciacie dozrávají obvykle mezi 6. a 7. rokem, tj. v době nástupu do školy. Dozrávání těchto kompetencí neprobíhá plynule a u všech dětí stejně rychle. Je nutné posoudit, zda se vývoj fonologických schopností v některé složce opoždí a jak závažnou překážku by to představovalo pro zvládnutí čtení a psaní.

- **Hodnocení vizuální percepce.** Na konci předškolního věku zraková percepce dozrává na takovou úroveň, která je nezbytná pro učení čtení a psaní. V době nástupu do školy se rozvíjí schopnost vidění nablízko, která závisí na lepším ovládnutí oční čočky. Nezralé děti mívají potíže s diferenciací detailů malých obrázků a písmen, proto jim bývá taková činnost nepříjemná a často některé detaily nerozlišují či přehlížejí. Efektivitu zrakové práce ovlivňuje zralost očních pohybů, která je časově lokalizována do období po 6. roce života dítěte. Nezralé děti nemohou dostatečně přesně vnímat, protože jejich oční pohyby nejsou koordinované. V důsledku toho dítě přeskakuje od jednoho detailu k druhému a nedokáže zaměřit pohyb očí tak, aby vidělo to, čím se má zabývat. Orientační hodnocení vizuální percepce by mělo zahrnovat: vizuální diferenciaci, vizuální analýzu a syntézu.

- **Hodnocení grafomotorických schopností.** Lateralizaci ruky, rozvoj motorické i senzomotorické koordinace i manuální zručnosti pozitivně ovlivňuje zrání CNS.

Nešikovnost je v počátcích školní docházky, kdy se učí děti psát, rizikovým faktorem. K hodnocení úrovně grafomotorických dovedností lze použít různých kresebných testů:

Kresba lidské postavy. Kresba pána je součástí screeningového testu školní zralosti, o kterém již byla zmínka v předešlé podkapitole. Kresba by v době nástupu dítěte do školy měla obsahovat základní znaky, jako je tělo, hlava, ruce, nohy, rysy obličeje, a kresba by měla být realistického zobrazení. Kresby dívek jsou lepší zejména ve skupině nejmladších dětí, liší se více ve svém provedení, pro něž je důležitá zralost příslušných funkcí, které dívky dosahují rychleji než chlapci.

Obkreslování obrázků a písma. Dítě, které je školsky zralé, by mělo být schopné analyzovat a obkreslit různé předlohy, které se liší svou komplexností či nároky na

koordinaci pohybů při zvládnání spojení čar, různých úhlů atd. Případné problémy se zvládnáním takového úkolu mohou záviset na úrovni vizuální percepce, ale především na úrovni senzomotorických dovedností (tj. schopnosti ovládat tužku a napodobit předlohu co nejpřesněji).

K hodnocení grafomotoriky lze použít Matějčkův test obkreslování a pro hodnocení školní zralosti je vhodná hlavně sada prvních pěti jednoduchých geometrických obrazců. Za důležitý signál nezralosti senzomotoriky lze považovat nevládnutí trojúhelníku a kosočtverce.

Nápodoba písma je součástí screeningu školní zralosti (Jiráskův test). Pokud dítě tento úkol nezvládne, je možné použít Test rizika poruch čtení a psaní, jehož předloha tvarů podobných psaným písmenům je mnohem jednodušší. Dítě, které je školsky nezralé, bude selhávat i v tomto případě.

• **Hodnocení řeči.** Školsky zralé dítě by mělo mluvit ve větách, bez nápadnějších chyb v gramatice a větné skladbě. Rozhovor s dítětem na zajímavé téma by mělo obvykle stačit k orientačnímu posouzení řeči. Tímto způsobem je také možné posoudit schopnost dítěte komunikovat. K hodnocení úrovně slovní zásoby lze použít slovníkové subtesty z S-B testu (Stanford-Binetův test inteligence) či WISC-III (Wechslerův inteligenční test pro děti školního věku – třetí verze). Školsky zdravé dítě by mělo správně vyslovovat většinu hlásek, i když se mohou objevit určité nepřesnosti (např. nesprávná výslovnost hlásek r a ř je tolerována až do 7 let). Pro orientační posouzení artikulační obratnosti lze použít úkolů z Testu rizika poruch čtení a psaní, které vyžadují napodobení slov, která jsou obtížnější. Pokud by dítě nedokázalo ani jedno slovo správně vyslovit, je třeba posoudit i úroveň dalších řečových a sluchových kompetencí, aby bylo možné rozhodnout zodpovědně o dalším postupu.

• **Hodnocení rozumových schopností.** U dětí předškolního věku je k posouzení inteligence vhodný S-B test, který umožní rozlišit úroveň čtyř komplexnějších schopností: verbálního, abstraktně vizuálního a kvantitativního myšlení i krátkodobé paměti. Výkony dětí školsky nezralých bývají často nerovnoměrné, i když celkový výsledek může být v limitu širšího průměru. Důležité je posouzení slovní zásoby a základních předčtenářských dovedností, porozumění číslu a pravidlům číselné řady, kvality krátkodobé paměti a schopnosti soustředění. Úroveň pozornosti lze hodnotit například na základě záznamu o chování dítěte v průběhu vyšetření. Školsky zralé dítě

by mělo být schopno soustředit se na zadanou činnost alespoň po dobu několika minut a mělo by vydržet spolupracovat při vyšetření, které trvá přibližně 30–40 minut.

- **Hodnocení úkolového chování.** Školsky zralé dítě by mělo být schopné akceptovat pravidla a pracovat podle pokynů, které mu zadá examinátor, i když tato činnost dítě nebaví, popřípadě je pro něj obtížná. To je důležité zjistit, protože úspěch ve škole závisí mimo jiné i na schopnosti kontrolovat aktuální impulsy a ovládat svoje chování. Dítě, které je nezralé, bude při vyšetření odmítat úkoly, které ho nebudou bavit, u zadané činnosti vydrží jen krátce nebo odmítne po prvním neúspěchu pokračovat a bude si chtít hrát s hračkami dřív, než mu to examinátor dovolí.

- **Hodnocení sociálně adaptivního chování.** Školní zralost také zahrnuje dosažení určité emoční stability a odolnosti k frustracím, schopnost odpoutat se od matky či od jiné blízké osoby a přizpůsobit se neznámému prostředí. Sociálně adaptabilní chování je možné hodnotit v průběhu vyšetření. Nezralé dítě bude mít problémy s navázáním kontaktu, nebude komunikovat s vyšetřujícím psychologem, popřípadě se u dítěte bude projevovat úzkost a bude se držet doprovázející osoby. Informace o úrovni sociální adaptace dítěte je možné získat také z rozhovoru s rodiči nebo s učitelkou MŠ. K posouzení sociálně adaptivního chování může posloužit inspirace ze slovenského Pozorovacího schématu na posuzování školské způsobilosti, které zahrnuje hodnocení verbální zdatnosti, schopnosti reagovat na jednoduchou sociální situaci, kde se posuzuje, co dítě udělá za daných okolností. (Vágnerová, Klégrová, 2008)

Diagnostika školní zralosti se zaměřuje také na zralost tělesnou. Tělesná zralost je nejméně významná, ale musí se brát v úvahu především u dětí zdravotně znevýhodněných, jako jsou děti chronicky nemocné, zdravotně oslabené apod. Nejčastěji se posuzuje tělesná výška a hmotnost, ale z hlediska tělesné zralosti je důležitější stav dentice (zahájení výměny mléčného chrupu) a kostní věk. (Přinosilová, 2007)

3. MLADŠÍ ŠKOLNÍ VĚK

„Jde o vývojovou etapu mezi šestým až desátým, respektive jedenáctým rokem života dítěte. Začíná vstupem do školy, kterým se zásadně mění celkový způsob života dítěte. Hravá činnost ustupuje do pozadí, hlavní činností se stává učení, žák se musí podřizovat požadavkům školy, ukládá se mu značné množství povinností, mění se jeho denní režim a zčásti i jeho postavení v rodině.“ (Trpišovská, Vacínová, 2006, s. 47)

3.1 Vývoj základních schopností a dovedností

Vývoj pohybových i ostatních schopností je do jisté míry závislý na tělesném růstu. Tělesný růst je během tohoto období většinou plynulý – zatímco před jeho začátkem a opět na jeho konci lze většinou pozorovat větší nebo menší růstové zrychlení. Důležitou tělesnou změnou je v tomto období také vývoj dentice, trvalé zuby začínají nahrazovat mléčný chrup. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Vývoj motoriky je závislý na funkci nervové soustavy, na růstu a osifikaci kostí i na výkonnosti svalového aparátu. Zdokonalování pohybové činnosti se uskutečňuje především lepší souhrou pohybů jednotlivých částí těla, ale i lepší souhrou pohybů se smyslovými podněty. Zvyšuje se přesnost a rychlost pohybů, ale i jejich síla i celková obratnost dítěte. Vysoký stupeň koordinace pohybů ruky, drobného svalstva prstů i ostatních pohybů těla si žádá nácvik psaní. (Trpišovská, Vacínová, 2006) Pohyby při praktických výkonech jsou nejprve soustředěny do ramenního a loketního kloubu a teprve delší cvičení vede k potřebné jemnější koordinaci pohybů zápěstí a prstů. Motorické výkony záleží na věku dítěte, ale také na vnějších podmínkách – jsou-li podmínky vhodně podporovány, vykazují rychlejší a diferencovanější vzestup. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

V tomto věku se soustavně vyvíjí také smyslové vnímání. Výrazné pokroky pozorujeme zejména ve zrakovém a sluchovém vnímání. Dítě je pozornější, vytrvalejší, vše důkladně zkoumá a je pečlivější. Nevnímá věci v celku, ale prozkoumává je detailně po částech. Vnímání se stává cílevědomým aktem – pozorováním.

Ve školním věku se také výrazně vyvíjí řeč. Řeč je základním předpokladem úspěšného školního učení. Ve školním věku výrazně roste slovní zásoba, na vyšší

úroveň se také dostává délka a složitost vět, souvětí i celá stavba vět s užitím gramatických pravidel. Počet slov, která dítě v mladším školním věku aktivně užívá nebo jim alespoň pasivně rozumí, je na začátku školní docházky značný a stále stoupá. Dítě si tedy osvojuje nová slova, ale mimo to poznává i nové významy týchž slov a užívá jich nyní s větším porozuměním. U mnohých dětí je i velký pokrok v artikulaci, ale u některých dětí přetrvávala ještě na začátku školní docházky patlavost, která mnohdy mizí během prvního roku školní docházky nebo brzy potom, aniž by byla nutná cílená logopedická péče.

Rychlý vývoj řeči také podporuje rozvoj paměti. Ve školním věku se krátkodobá a dlouhodobá paměť stávají stabilnější. Dítě dovede lépe reprodukovat naučenou látku a vzestup v tomto směru je od začátku do konce mladšího školního věku podstatný. Zlepšování paměti ve školním věku je jednak podmíněno větší bohatostí již osvojených znalostí, do kterých se nové znalosti lépe integrují a díky jejich větší propojenosti jsou i snáze reprodukovatelné, a jednak tím, že školní dítě začíná samo využívat různých záměrných paměťových strategií. Přibližně kolem 6-7 let začíná dítě používat strategii opakování a s věkem přibývají i další strategie (např. logická organizace materiálu). Tyto další strategie se zdokonalují a zjemňují ještě v dospělosti. (Langmeier, Krejčířová, 2006) Paměťové strategie jsou způsoby, které slouží k lepšímu zapamatování a uchování informací. V tomto věku probíhá osvojování paměťových strategií zejména pod vedením dospělých, kteří využívají připravenosti dětí naučit se, jak si co nejrychleji a nejúčinněji zapamatovat to, co je třeba. Paměťovým strategiím se děti nejlépe učí ve známé situaci, když pracují se známým materiálem. Nejmladší školáci se nedovedou ještě učit a jejich paměť funguje převážně mechanicky. Obvykle si pamatují to, co je nejvíce zaujalo. Chybí jim efektivnější systém zpracování a zapamatování dat. Opakování je zatím jedinou strategií, kterou používají. (Vágnerová, 2012)

Učení je jedním ze základních druhů lidské činnosti. Je to proces vytváření nových složek chování a činností. Učení také považujeme za důležitého činitele duševního vývoje. Učení je v obecnějším pojetí spontánní proces, který probíhá od narození až do smrti. Vedle tohoto druhu učení probíhá v mladším školním věku také učení řízené, které je cílevědomé a organizované. Probíhá formou vyučovací hodiny,

má verbální charakter a důležitou roli v něm hraje paměť a myšlenkové operace. Učení je hlavní činností žáka školního věku. (Krejčíková, 1978)

3.2 Kognitivní vývoj

Myšlení dítěte v 1. třídě bývá stále konkrétní a nesamostatné, ale postupně dosahuje dalšího pokroku. Dětské uvažování se postupně kvalitativně mění tak, že je dítě schopné logického úsudku se snižující se závislostí na konkrétních jevech a časoprostorových souvislostech. (Paulík, 2005)

Rozvoj myšlení v mladším školním věku se projeví používáním takové strategie uvažování, která se řídí základními zákony logiky a respektuje vlastnosti poznávané reality, ať už v její aktuální podobě nebo na úrovni zafixované zkušenosti. Piaget nazval toto období, které trvá přibližně od 7 let do 11–12 let, fází konkrétních logických operací. (Vágnerová, 2012) Toto logické usuzování se týká zatím jen konkrétních věcí, jevů a obsahů, které si lze názorně představit. Podstata nového vývoje myšlení spočívá v tom, že je dítě schopno různých transformací v mysli současně – může chápat identitu, zvrátlost, vzájemné spojení různých myšlenkových procesů do jedné sekvence. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Na konci mladšího školního věku začínají mnohé děti uvažovat v abstraktní rovině i o hypotetických možnostech. V důsledku rozšiřování vědomostí a zkušeností se zvyšuje tendence k samostatnému uvažování a kritičnosti, která zejména sílí v pubertě. (Paulík, 2005)

Také je možné zkonstruovat úkoly, které ukáží, v jaké etapě či subetapě vývoje myšlení dítě právě je. V praxi lze ale pro dosaženou úroveň obecné schopnosti myšlení zpravidla použít běžné inteligenční testy. Pojem inteligence bývá vysvětlován různě, nejčastěji ale jako schopnost přizpůsobovat se novým situacím na podkladě pochopení komplexních vztahů. Inteligenci nemůžeme přímo pozorovat, bezprostředně ji měřit, ale můžeme na ni usuzovat nepřímou, z výsledků řešení různě komplikovaných verbálních i neverbálních úkolů. Intelektová výkonnost také významně závisí i na jiných stránkách osobnosti – zejména na výkonové motivaci a na dobrém pracovním postoji.

Běžné inteligenční testy téměř vůbec nepodávají obraz o tvořivém myšlení, které přináší nové a rozmanité způsoby řešení místo jediného správného, jak je to požadováno

v inteligenčních testech. Běžné testy měří spíše konvergentní myšlení směřující k jedinému cíli a nepostihují divergentní myšlení, které postupuje různými směry, hledá různé odpovědi, které všechny mohou být správné. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

3.3 Emoční vývoj a socializace

Zrání dětského organismu, především CNS, se projevuje zvýšením emoční stability a odolnosti vůči zátěži. Erikson tento věk označuje za fázi citové vyrovnanosti, protože děti bývají optimistické, mají tendenci interpretovat veškeré dění pozitivním způsobem a pokud dojde k nějakému výkyvu, mívá obvykle jasnou příčinu.

Rozvíjí se také emoční inteligence, a to jak schopnost vyznat se ve svých pocitech i emocích jiných lidí, tak schopnost s nimi účelněji zacházet. Rozvoj emoční inteligence závisí na zrání prefrontální mozkové kůry, ale i na účinnějším uvažování a získaných zkušenostech. V tomto období dochází také k většímu propojení emočního hodnocení a racionálního uvažování.

Ve školním věku se zlepšuje schopnost chápat a rozpoznávat emoce jiných lidí a rozvíjí se schopnost ovládat vlastní emoce. Rozvíjí se také schopnost pracovat s empatií, kdy jde o vnímání pocitů jiných lidí, ale také o snahu je nějak ovlivňovat. Empatie usnadňuje vcítění do pocitů druhých, ale zároveň může vést ke změně vlastních prožitků. Dále se rozvíjí schopnost mluvit o emocích jiných lidí, děti jim lépe rozumějí a dovedou je lépe popsat.

Emoční paměť se projevuje stabilizací očekávání, např. ve vztahu k určité osobě. Emoční zkušenost se rozvíjí již od raného věku, ale u školáků se více diferencuje. Může také dojít k její generalizaci a přenosu na jiné situace, např. na školu, na vztah k vrstevníkům. Negativní zážitky zvyšují riziko fixace obav, např. strach ze školy či z vrstevnické skupiny. Tento problém může ovlivnit soužití se třídou i vztah ke školní práci.

Ve školním věku se rozvíjejí i sebehodnotící emoce. K jejich rozvoji přispívají nové zkušenosti vyplývající ze srovnání vlastního výkonu a chování ve škole s projevem ostatních dětí a z hodnocení dospělých i vrstevníků. Tento věk je obdobím, kdy si dítě potvrzuje své kvality v oblasti výkonu i sociální akceptace.

Školáci dovedou svoje emoce lépe regulovat a to se projeví především v interakci s vrstevníky. Život ve skupině vrstevníků přináší důležité emoční zkušenosti, ať už vyplývají z poznání projevů jiných dětí či z jejich reakcí na chování daného jedince. Pro vyjádření různých způsobů emocí platí v dětské skupině určitá pravidla, která vymezují, co je přípustné a co ne, a děti se tato pravidla naučí respektovat. Aby je vrstevníci akceptovali, musí se naučit potlačovat emoce, jako je škodolibost, vztek či závist. (Vágnerová, 2012)

Vývoj sociálních kontrol a hodnotových orientací byl zahájen již v předškolním věku, proto si školní začátečník s sebou do školy přináší zvnitřněné elementární normy sociálního chování a také základní hodnoty. Sociální kontroly i hodnotové orientace jsou zatím velmi labilní a jsou závislé na situaci, na okamžitých potřebách dítěte a také na postojích dospělých autorit. Na začátku školní docházky jsou tedy zpravidla vnitřní kontroly velmi nepevné a musíme je neustále z vnějšku podporovat.

Vývoj morálního vědomí a jednání závisí na celkovém vývoji dítěte, především na kognitivním vývoji. Piaget určil v tomto smyslu již ve třicátých letech minulého století tři základní vývoje morálky u dítěte:

- Heteronomní morálka – morálka předškolního dítěte. Tato morálka je určována druhými, příkazy a zákazy dospělých, především rodičů a učitelů. Mravní hodnocení je tedy plně závislé na autoritě dospělého.
- Autonomní morálka – začíná brzy po začátku školního věku. Dítě samo uznává určité jednání za správné či nesprávné, nebere ohled na autoritu dospělého, na jeho názor a příkaz.
- Motivy jednání – od 11–12 let proniká většina dětí hlouběji do mravního hodnocení, když přihlíží k motivům jednání. Dítě neočekává, že by bylo třeba za stejné jednání uložit vždy stejný trest či poskytnout odměnu. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Ze socializačního hlediska je ve školním věku důležitý vstup dítěte do školy. Školní věk je další fází přípravy dítěte na život ve společnosti a rozvíjejí se vztahy s různými lidmi mimo rodinu (s učiteli a s vrstevníky). V rámci různých sociálních skupin dítě získává různé role a s nimi již spojené postavení. Pro rozvoj osobnosti ve školním věku jsou důležité tyto oblasti:

- Rodina v tomto věku představuje bazální sociální a emoční zázemí a ovlivňuje extrafamiliární uplatnění dítěte např. svými nároky na školní výkon a jeho hodnocení.

- Škola je významnou institucí, která umožňuje rozvoj obecně sociálně požadovaných a ceněných kompetencí i způsobu chování. Dítě prostřednictvím školy získává předpoklady k dalšímu společenskému uplatnění, ale může zde narazit také na první neúspěch, který se musí naučit zvládnout.

Vrstevnická skupina umožňuje rozvoj dalších vlastností a dovedností, rozvíjejí se zde symetrické vztahy a vrstevníci představují dostupný model chování i výkonu. Dítě se s vrstevnickou skupinou stále více ztotožňuje, srovnává se s vrstevníky a snaží se dosáhnout stejné úrovně, ale zároveň se musí naučit řešit konflikty, které ve skupině vznikají. (Vágnerová, 2012)

Dítě je socializováno nejen zvnějšku (rodiči, vrstevníky), ale také se do jisté míry socializuje samo. Sebesocializace je alternativní pohled na socializační proces, který nevyklučuje socializační vliv významných osob v prostředí dítěte, ale doplňuje jej. Dítě si vytváří samo o sobě určitou teorii (např. v odpovědi na otázky, jaký jsem, jaký má můj život smysl) a tato teorie je poté základem jeho pojetí vlastní identity.

Nejdůležitější činností pro poznávání světa i začlenění do společnosti byla v předškolním věku hra a nyní je to vedle ní i skutečná práce. Dítě stále delší dobu dokáže konat určité činnosti, které vyplývají spíše z vnějších požadavků než z jeho vlastních přání, a tak vyrůstá do světa práce, i když zatím jen do práce školní.

Dítě sice začíná pracovat, ale zároveň si nepřestává hrát. Hra je i ve školním věku nezbytná pro zdravý vývoj a měly by pro ni být vytvořeny podmínky. Obliba her se mění a dítě dává přednost hrám se složitějšími pravidly.

Hra a práce od této doby vedle sebe stojí jako dvě odlišné činnosti se zvláštním zaměřením. Dítě se má od počátku školní docházky učit, že má na práci vymezený čas a musí soustředit svou pozornost a vynaložit potřebné úsilí bez hravého odbíhání. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

4. DĚTSKÁ KRESBA

4.1 Historie

Existuje mnoho důvodů k domněnce, že děti kreslily už odedávna, a nemuselo to být tužkou ani na papíře. Rysy hravosti nalézáme již u nejstarších grafických stop lidské ruky, a to na obrázcích, které vznikaly tlakem a tahem prstů na jílové stěně jeskyň kdysi před třiceti tisíci lety. Až renesance přinesla změnu v tomto směru. Především studium anatomie a proporcí lidského těla, zájem o přírodu, odkrytí zákonitostí sbíhavé perspektivy – to vše znamenalo rozchod s původním, víc znakovým než napodobivým zpodobením člověka a světa.

Názor na výchovnou hodnotu kreslení se ozval již dříve. Už Aristoteles (384-322 př. n. l.) se domníval, že schopnost zobrazit skutečnost je něco, co se má pěstovat již od dětství, a ve starém Řecku se to skutečně dělo – děti už v raném věku modelovaly z vosku a z hlíny.

Opravdový pedagogický zájem dětským výtvarným činností věnoval až Jan Amos Komenský (1592-1670). Komenský si byl vědom toho, že všechno, co člověk spontánně činí, má nějaký význam a ukazuje to k jeho skutečným tělesným nebo duchovním potřebám. Až budou tyto potřeby ušlechtilé a rovnovážně naplněny, poté teprve člověk začne být tím, čím vlastně je. Takový člověk bude poté harmonickou osobností a bude v souladu sám se sebou i s druhými.

Jak si již Komenský všiml, dětské kreslení a malování začíná čáráním, které je již samo cenným výrazem aktivity. V Informatoriu školy mateřské dokonce praví, že „děti mají také do malířství a písařství zavozovány býti, a to třeba hned ve třetím nebo čtvrtém roku.“ Komenský by rád spojil smyslové poznání světa s dětskou aktivitou. Jeho snahy vrcholí v projektu pedagogického oboru „optica“. V mateřské škole nejsou nároky v oboru optica příliš velké. K těmto nárokům patří například dobré vidění, srovnávání věcí a jevů a schopnost některé z nich pojmenovat.

Komenský má pro výtvarnou výchovu nejmenších, a zejména pro její antropologické a filozofické zdůvodnění, rozhodující význam. Předešel svou dobu natolik, že ani dnes nemůžeme tvrdit, že všechno, co si v tomto směru představoval a co žádal, bylo splněno. Svým názorem na úkoly kreslení prospěl i J. J. Rousseau (1712-1778). V zobrazování viděl však skoro výhradně jen nástroj poznání reality a tím je i

poněkud podcenil. J. H. Pestalozzi (1746-1827) se v historii tohoto oboru uplatnil spíše svým celkovým chápáním dětství než přímo. F. Fröbel (1782-1852) měl na mysli výchovu smyslů, ruční práce oceňoval a hlavně je zařazoval do výchovného programu.

V druhé polovině 19. století se vystupňoval zájem o výtvarný projev. Skoro všichni psychologové viděli v dětském kreslení možnost „vhledu“ do dětské duševní dílny a výtvarný projev zkoumali objektivními metodami.

Záslouhou tvarové psychologie pokročilo bádání o podstatě výtvarného výrazu. Ta upozornila, že vnímání se neděje jako mechanické sčítání počítků, zprostředkovaných jednotlivými smysly, ale že je usnadněno určitými tvary (Gestalt), které jsou v lidské psychice a představují jakousi zákonitost našeho vnímání, z níž není úniku. Celek, hranatost, kulatost vnímáme dřív než individuální znaky předmětu. Dřív nežli si vytvoříme individuální představu, je tu už celková, obecná představa. Souvisí to s tím, že dětská představa o světě je vždy úplná, i když přitom zjednodušená a nepřesná.

Ve dvacátých letech 20. století vytvořil Francouz G. H. Luquet pevnou bázi pro nové pojetí výtvarného projevu. V jeho názorech vyniká přesvědčení, že obohacování dětské grafické představy se neděje prostřednictvím zrakového pozorování a porovnávání, ale cestou rozumového poznání, na základě rostoucího vědomí o významu určitých částí dané věci. Gustav Britsch, německý umělecký historik, rovněž užil ve dvacátých letech přínosu dětské kresby pro vysvětlení některých jevů v umělecké tvorbě. Podle něj „nic není zobrazeno správně, co není zobrazeno výtvarně“.

Značný význam pro poznání podstaty dětské kresby, a také pro úlohu výtvarného projevu ve výchově, měly u nás práce zejména Františka Čády (1865-1918) a Otakara Hostinského (1847-1910). O. Hostinský byl teoretik v oboru estetiky a umělecký kritik, přesto jeho zájem přesahoval hranice vymezené těmito oborům a dotýkal se celé národní kultury. Dětský výtvarný projev chápal pod vlivem současných teorií jako rekapitulaci vývoje, kterým umění v lidské historii prošlo. Oceňoval především jeho estetické hodnoty, ale také jeho zvláštní podíl na rozvoji dětské psychiky. František Čáda se zabýval dětskou kresbou z psychologického hlediska, ale neztrácel z očí ani její pedagogický význam. Dětským výtvarným projevem se zabýval také Rudolf Čermák. Význam má jeho studie o obsahu dětských kreseb. Dětskou kresbou se mimo jiné zabýval i Otokar Chlup, který si všiml jejích diagnostických možností ve výchově zaostalých dětí.

V novější době se u nás uplatnily názory některých východních autorů, jako je například E. A. Flerinová, V. P. Šestakov, G. V. Labunská a B. P. Jusov.

K západním autorům patří například Herbert Read, který vidí ve výtvarné činnosti dětí návrat k někdejší formám života, a tudíž i obranu proti odcizení. Dále je pro tento obor důležitý Rudolf Arnheim, který rozvíjí poznatky tvarové psychologie v souvislosti s výtvarným projevem a jeho formálními znaky.

Studium výtvarného projevu v dnešní době představuje velmi široký obor, v němž se uplatní hlediska psychologická, pedagogická, fyziologická a sociologická. (Uždil, Šašinková, 1983)

4.2 Význam dětské kresby

Přirozenou součástí vývoje dítěte je kresba. Kresba dítěti obvykle přináší radost a uspokojení, protože je pro něj hrou, zábavou, možností něco vytvářet, vyjádřit se. Některé děti tuto činnost nevyhledávají, kreslí málo či kreslení odmítají.

Kreslení má také velký význam pro později osvojovanou dovednost psaní. V předškolním období je úroveň jemné motoriky, senzomotoriky a grafomotoriky jedním z velice důležitých kritérií při posuzování způsobilosti k zahájení školní docházky.

Z pedagogického a psychologického hlediska má kresba velký význam pro vývojovou diagnostiku, diferenciální diagnostiku a diagnostiku osobnosti.

Kresba nám může poskytnout následující informace:

- Informace o celkové vývojové úrovni. Dětská kresba se používá pro posouzení vývojové úrovně dítěte a jeho inteligence. Některé děti mají průměrnou či vysokou inteligenci, ale jejich kresba je podprůměrná a bylo by pro ně poškozující posoudit jejich vývojovou úroveň pouze podle kresby. Na druhé straně jsou děti, které vcelku pěkně kreslí, ale jejich inteligence je podprůměrná. V těchto případech kresba vypovídá spíše o individuální odlišnosti ve srovnání s vrstevníky než o celkové vývojové úrovni dítěte. Jedná se o nerovnoměrnosti vývoje.
- Informace o úrovni jemné motoriky, grafomotoriky a vizuomotoriky (souhra zrakového vnímání s pohybem ruky). Kresba napomáhá rozvíjet jemnou motoriku, grafomotoriku a vizuomotoriku. Jemná motorika nezahrnuje pouze grafomotoriku, ale i

motoriku mluvidel a oční pohyby. Kresbu můžeme posuzovat z formálního (vedení čáry, její plynulost) a obsahového (námětová různorodost) hlediska. Může se stát, že dítě může mít vzhledem k věku poměrně bohatou kresbu, ale vážně její provedení, nebo kresba neodpovídá předpokladům dítěte v jiných oblastech. Pokud dítě hůře kreslí, zajímá nás raný vývoj, úroveň jemné a hrubé motoriky, lateralita, motivace dítěte ke kreslení, jak často kreslí a také je dobré posoudit úroveň zrakového vnímání.

- Informace o zrakovém a prostorovém vnímání.
- Informace o emocionalitě dítěte. Kresba nám může odhalit to, co dítě cítí a nechce nebo nedokáže z různých důvodů vyjádřit řečí.
- Informace o vztazích a postojích dítěte. Dítě také ve své kresbě vypovídá o tom, jak vnímá vztahy v rodině a ve svém okolí. Co vyčteme z kresby, bychom měli dát do souvislosti s tím, jak jsme dítě osobně poznali a vnímali. Dále je také důležité dát si do souvislosti s kresbou i informace o životě dítěte, které nám poskytnou rodiče.
- Kresba je komunikačním prostředkem a může být i terapeutickým nástrojem. Jak již bylo zmíněno, některé děti neumějí nebo nemohou vyjádřit, co cítí, některé mají problém v komunikaci (méně rozvinuté jazykové dovednosti, ostýchavost). Pro tyto děti je kresba osvobozující, nenátlakovou cestou ke kontaktu a často i ke komunikaci. Kresba je výpovědí dítěte, která nám umožňuje nahlédnout do jeho vnímání, popřípadě mu pomoci prožít, vypořádat se, uvědomit si...
- Kresba může být rehabilitačním nástrojem. (Bednářová, Šmardová, 2011)

4.3 Vývoj kresby

Příhoda (1963, s. 330) tvrdí: „*Kresebný projev dítěte je těsně spjat s jeho typickou strukturou. Vyjadřuje nejen jeho intelektuální vývoj, nýbrž i jeho postoj k věcem a lidem, zvláště jeho citový vztah. Bývá proto pokládán za výrazový prostředek podobný, ba obdobný řeči. Tak jako řeč vzniká z nahodilého, neartikulovaného broukání, jež se postupně artikuluje podle vlivu prostředí a dává posléze materiál již hotový pro první slovo nadané významem, také kresba vzniká z chaotických črtů, jež se postupně člení a nabývají takové podoby, že jim dítě dá význam.*“

Ve vývoji kresby i řeči mohou být mezi dětmi poměrně velké rozdíly, odlišnosti se týkají počátku mluvení i kreslení, zájmu o tyto činnosti a jejich výsledku. Vývoj a

úroveň kresby ovlivňují faktory, které se týkají vnitřních podmínek vývoje kresby. Velice také záleží na prostředí, ve kterém dítě žije, zda je ke kreslení podněcováno, zda je pozitivně reagováno na jeho výtvary. Faktory ovlivňující vývoj a úroveň dětské kresby jsou:

- Mentální vyspělost dítěte. Kresba souvisí s celkovou mentální vyspělostí dítěte a nemusí být vždy na stejné úrovni jako intelekt. Je zřejmé, že grafický projev mentálně retardovaného dítěte je ve srovnání s vrstevníky pod úrovní věku.
- Motorika. Pokud je dítě nevyzrálé nebo přímo handicapované v oblasti pohybového vývoje či zrakového vnímání, nepříznivě se to odráží i v jeho kresbě.
- Lateralita. Pokud vývoj laterality probíhá u dítěte pozvolna, má často nechuť ke kreslení a je patrný pozdější nástup zájmu o tuto činnost. Pokud se ustálí preference jedné ruky a dítě se začne kresbou více zabývat, dostaví se pokrok.
- Zrakové vnímání. Zrakové vnímání a jeho čtyři kvality, tj. zraková analýza, syntéza, paměť a diferenciací, se účastní při psaní i kreslení. Jedná se o schopnost rozložit celek na části, vidět odlišnosti, detaily, shody a také dokázat z jednotlivých částí složit celek, zapamatovat si, co jsem viděl.
- Paměť, pozornost, schopnost představivosti a reprodukce. To co dítě vnímá, si uloží do paměti a tyto vjemy může později oživit. Nemusí už vidět skutečnou věc, ale pouze představu té určité věci. Paměť umožňuje vyvolávat představy a následně si je dítě znázorní po svém. (Bednářová, Šmardová, 2011)

4.3.1 Vývojová stádia kresby

Dětská kresba se vyvíjí v závislosti na vývoji jedince, bez ohledu na jeho umělecké schopnosti. Každému věku odpovídá specifický typ kresby procházející stádií, která těsně souvisí s vývojem intelektu dítěte. Pokud by rodiče umožnili svému dítěti, kterému ještě nebyl rok, aby malovalo, určitě by dělalo skvrny. (Davido, 2008)

Zájem o kreslení – čmárání po papíře – může dítě projevovat brzo, pokud k tomu má příležitost a je podněcováno vhodným způsobem. (Bednářová, Šmardová, 2011) Pokud má dvouleté či mladší dítě po ruce něco, co lze dobře uchopit, ohání se paží tak, že centrum grafického pohybu je v ramenním kloubu. Sklon a prohnutí čar prokazují kývavý pohyb, který by se dal zrcadlově doplnit jako ovál. Po čase se uplatní jak ramenní, tak i zápěstní kloub, čáry se otáčejí v menším oblouku a vznikají hustá klubka,

objevují se i jednotlivé úsečky, většinou ještě sledující otáčivý pohyb ruky. Krouživý pohyb dává vznik nepravidelnému oválu. Ovál je první pohybově grafickou figurou čáranic, jinak dosud nepředmětných. K této základní formě později přistupuje druhá, komplikovanější, která je základem úhlu. Je to jakýsi kříž, ve kterém se uplatňuje dětská schopnost vědomě měnit směr čáry. Dítě, které ovládne dva pohyby na sobě nezávislé a vytvářející hned čtyři úhly blízké pravému, bude brzy umět nakreslit dům, strom i jiné věci. Mezi čáranicemi můžeme sledovat krátké údery-body, klubička jemných čar a spirály. Všechny jsou přípravou pro opravdové kreslení, které již nebude jen hrou se vznikající stopou na papíře. (Uždil, 2002)

Kolem třetího roku začíná dítě kreslení zvládat a kreslí „něco“. Jedná se o prvotní obrys, lineární znázornění. Nejprve obsah kresby pojmenovává až dodatečně a později si vytyčuje obsah kresby dopředu. (Trpišovská, Vacínová, 2006) V tomto věku dítě také začíná kreslit hlavonožce. Postava je znázorněna kolečkem, které představuje hlavu a současně i trup, k němuž přiléhají dvě čárky – nohy a často ještě další dvě čárky – ruce. Tímto způsobem kreslí postavy tříleté až pětileté děti na celém světě. (Davido, 2008)

Zhruba kolem čtvrtého roku začíná etapa intelektuálního realismu, která spočívá v tom, že dítě kreslí to, co ví, nikoli co vidí. Kresba nevystihuje pohyb ani prostor, je lineární, transparentní, vychází ze všech úhlů pohledu, aby dítě mohlo vyjádřit vše, co ví. (Trpišovská, Vacínová, 2006) Transparentnost spočívá v tom, že je vidět vnitřek vyobrazeného objektu, i když na obrázku by se měl vyskytovat pouze vnějšek. Například dítě nakreslí dům a neviditelnými zdmi lze pozorovat, co se děje uvnitř. Transparentnost je normální u dětí až do věku sedm až devět let, ale často se vytrácí s nástupem dítěte do školy. Dále je pro tento věk typické sklápění. Sklápění svědčí o tom, jak dítě obtížně rozeznává, co je vertikální a co horizontální. Tyto dva pojmy dítě nerozlišuje, a proto sklápí vertikálu do horizontální roviny, aniž by dalo na perspektivu. (Davido, 2008)

Intelektuální realismus dítě opouští ve školním věku a pokouší se o skutečně realistické zobrazování. V tomto stadiu se dítě pokouší kreslit to, co opravdu vidí. Období spontánní kresby končí, protože se zvyšuje kritičnost k vlastnímu výkonu a objevuje se stud a obavy z neschopnosti vyjádřit skutečnou realitu. (Trpišovská, Vacínová, 2006)

Švancara (1981, s. 115) říká: „*Věk zhruba od pěti do desíti let bychom mohli nazvat zlatým věkem dětské kresby.*“

4.3.2 Vývoj kresby lidské postavy

Mlčák (1996, s. 11) říká: „*Kresba lidské postavy je ústředním dětským tématem, které se objevuje většinou mezi třetím a čtvrtým rokem, výjimečně i dříve – v závislosti na tom, jak často dítě kreslí, jaké má nadání a jaká je úroveň výchovné stimulace v rodinném prostředí.*“

Kresba lidské postavy se objevuje u dětí přibližně ve třech letech. (Vágnerová, 2012) Dítě nejprve člověka zobrazuje oválem, který symbolizuje obličej, ale zřejmě i nevyjádřený trup, ke kterému připojuje nohy. (Mlčák, 1996) Pro dítě má největší význam lidský obličej, je důležitý při navazování sociálního kontaktu, a proto se děti soustředí hlavně na zobrazení hlavy a detailů obličeje. Významným detailem jsou i končetiny, které jsou potřebné pro jakoukoliv aktivitu, a dítě si dobře uvědomuje, k čemu mohou sloužit. (Vágnerová, 2012) Tímto způsobem vzniká prvotní vyjádření člověka, který je označován jako hlavonožec. (Mlčák, 1996)

Kolem pátého roku dítě znázorňuje hlavu, trup, končetiny ještě většinou jednodimenzionálně – jen jednou čarou. U některých dětí se může objevit již dvojdimenzionální znázornění trupu, rukou, nohou a některé děti mají kresbu obohacenou například o prsty na rukou, o uši, vlasy, pupík. Proporce hlavy a trupu nejsou v souladu, stejně jako délka končetin. Trup bývá zobrazován menší než hlava. (Bednářová, Šmardová, 2011) Typickým znakem tohoto věku jsou průhledné kresby. Dítě postavu postupně obléká a přikresluje mu další části oděvu. (Vágnerová, 2012)

Dvojdimenzionální kresba končetin je kolem šestého roku častější, jednotlivé části těla jsou lépe připojené. Ruce jsou nasazeny k trupu a většinou směřují do stran. Jsou znázorněny obličejové detaily a hlava je pokryta vlasy. (Bednářová, Šmardová, 2011) Na konci předškolního věku se dětské výkresy podobají stále více skutečnosti. (Vágnerová, 2012)

V sedmém roce se objevuje další zpřesnění proporcí. Dítě zobrazuje nohy blíže k sobě, objevuje se krk, paže jsou ve výši ramen a přibývá detailů.

V osmém roce se mění technika kresby, děti většinou kreslí krk, ramena a paži současně. Paže dítě kreslí podél těla, nohy se sbíhají v rozkroku a proporce se také zlepšují. V tomto období lze pozorovat i kresbu profilu, která bývá z počátku nedokonalá. Nejčastější chyby bývají ve špatném připojení paží k přední nebo zadní obrysové linii. Poměrně často se také objevuje smíšený profil, kdy dítě nakreslí tělo, nohy a nos z profilu, ale na obličej nakreslí obě oči.

Znázorňování lidské postavy v pohybu se objevuje kolem devátého roku. Dítě se snaží vyznačit chůzi a pohyb rukou při kresbě z profilu. V kresbách dívek se objevují rozdíly – dívky se zaměřují na oblečení, účes, obočí, řasy.

Vývoj dětské kresby se završuje mezi desátým a jedenáctým rokem. V tomto období se v kresbách objevuje plastičnost a tendence zobrazovat postavu v trojrozměrném prostoru. (Mlčák, 1996)

5. DIAGNOSTICKÉ VYUŽITÍ DĚTSKÉ KRESBY

Zájem psychologů o intenzivní studium dětské kresby trvá již několik desítek let a za tu dobu se názory odborníků na četné problémy spojené s analýzou dětského kresebného projevu v mnoha aspektech liší. Někteří autoři v kreslení dítěte spatřují herní aktivitu, jiní specifickou obrazovou řeč a jiní projev potřeby lidské seberealizace. Naopak další autoři spatřují v dětské kresbě jen snahu o pouhé napodobování grafické činnosti dospělých. Objevují se také pokusy studovat kresbu dítěte v souvislosti s vývojem pojmového myšlení. Drtivá většina psychologů se shoduje v tom, že dětská kresba není jen projevem výtvarného talentu, ale celé osobnosti dítěte.

Dětskou kresbu je možné využívat jako účinného prostředku navázání příznivého sociálního kontaktu mezi dospělým a dítětem, jako psychodiagnostickou metodu a také jako metodu pozitivně ovlivňující terapii mnoha psychických poruch.

„Rozsáhlé množství diagnostického využití dětské kresby skýtá i proces výchovy a vzdělávání, zejména při práci s dětmi mladšího školního věku, kdy orientační analýza dětského kresebného projevu může zásadním způsobem pomoci např. hodnocení úrovně školní připravenosti, posuzování vývoje grafomotoriky či nesprávného vývoje laterality, ale i při práci s dětmi neurotickými, mentálně retardovanými, či jinak pro školní práci handicapovanými.“ (Mlčák, 1996, s. 4)

5.1 Test barev

Dítě barvy miluje a rádo s nimi pracuje, i když je barva jako součást představy druhotná. Prvotní je tvarové vyjádření představované věci. Barva pomáhá dítěti vyjádřit představu a dotváří malbu. K emotivnímu obsahu barev je dítě citlivé, barvy dávají určitou možnost vyjádřit to, co je dítěti sympatické, co je dobré a co zlé. (Vítková, 1993)

„Dítě používá barvy dvěma způsoby. Buď napodobuje přírodu (modré nebe, zelená tráva, žluté slunce), nebo se nechává vést svým nevědomím, a to vypovídá o jeho myšlení a osobnosti nejvíce.“ (Davido, 2008, s. 36)

Nepřítomnost barvy v celé kresbě nebo pouze při zpracování určitých témat, prozrazuje citovou prázdnotu, někdy i asociální tendence. Při použití barvy se uplatňují

její vlastnosti – hustota, intenzita, viditelnost, odstín. Všechny tyto prvky specifikují hodnotu určité části kresby. Spojení určitých barev může působit harmonicky, jiné spojení naopak může šokovat svou křiklavostí, nesouladem a může ukazovat na poruchu nejčastěji citového původu.

U barvoslepého dítěte barevný kód ztrácí smysl. Barvy mohou pomoci k odhalení daltonismu – na výkresu se objevují barvy, které jsou nevýrazné a tlumené a také barvy lišící se od skutečnosti (např. modrá tráva, červená obloha). Velice důležité je ověřit si, zda dítě dobře vidí a slyší, než začneme kresbu psychologicky interpretovat.

Červená barva je u dětí do šesti let zcela normální, ale po šestém roce ukazuje na tendenci k agresivitě a nedostatečnou kontrolu emocí. Červená nemá tak sytý odstín u nemocných dětí. Děti, které používají modrou barvu, své chování kontrolují více než děti používající barvu červenou. Používání modré barvy v šesti letech svědčí o tom, že je dítě dobře adaptované. Výhradní používání modré barvy ukazuje na přílišnou sebekontrolu. Zelená barva odráží spíše sociální vztahy. Žlutá barva ukazuje na velkou závislost dítěte na dospělém. Je často spojována s červenou barvou. Hnědá barva odráží špatnou rodinnou i sociální adaptovanost dítěte a jeho různé konflikty. Fialovou barvu děti užívají jen zřídka a je příznakem neklidu. Často se vyskytuje společně s modrou a symbolizuje úzkost. Černá se vyskytuje v jakémkoliv věku, prozrazuje určitou míru úzkosti, ale někdy může svědčit i o bohatém vnitřním životě. V období puberty vyjadřuje černá nepřístupnost a ostych ve vyjadřování citů.

Extrovertní dítě, které stále vyhledává kontakty, vřele vyjadřuje své city a přitom projevuje tendenci k nestabilitě, a i když se jeví jako necitlivé, snadno ho zraní afektivní šoky. Takové dítě používá velký počet barev, hlavně žlutou, červenou, bílou a oranžovou. Na druhé straně introvertní dítě, se kterým se hůře navazují kontakty, se spokojí s malým počtem barev. Většinou jde o modrou nebo zelenou, fialovou nebo černou, popřípadě šedou. Dítě, které je dobře sociálně adaptováno, používá zpravidla čtyři až šest barev. Jasně, teplé odstíny svědčí o vyrovnanosti, zatímco tmavé ukazují na tendenci ke smutku, případně odpor k někomu nebo něčemu. Bledé odstíny naznačují špatný zdravotní stav nebo citovou nevyrovnanost. (Davido, 2008)

5.2 Test kresby lidské postavy

Test kresby lidské postavy vytvořila v roce 1926 F. Goodenoughová. Vycházela z předpokladu, že vývoj dětské kresby se projevuje jak přibýváním detailů, tak i vzrůstající přesností a správností provedení. Českou verzi tohoto testu vytvořil J. Šturma a M. Vágnerová v roce 1982.

Test je určen pro děti ve věku 3,5 roku až 11 let. Test je možné zadávat individuálně nebo skupinově. Dítě může kreslit, jak dlouho potřebuje, délka administrace není časově určena.

Tento test lze použít u dětí s neurologickým postižením, s ADHD/ADD syndromem či při podezření na specifickou poruchu učení - dysgrafii. Test je také užitečný pro vyšetření sociokulturně handicapovaných či sluchově postižených dětí.

Pro posouzení grafomotorických dovedností je vhodné použít 20 položek, které jsou určeny ke klasifikaci způsobu provedení (formy). Formální skór (F-skór) vychází z hodnocení úrovně zpracování kresby. Hodnotí se: dodržení vzájemných proporcí jednotlivých částí postavy, dimenzionality provedení částí těla, jejich spojení, symetrie pravé a levé poloviny. Vývojově podmíněné zlepšení v oblasti formálního zpracování kresby je časově situováno do období raného školního věku a dosahuje vrcholu přibližně kolem 10. roku. Obsahový skór (P-skór) charakterizuje kvalitu a počet detailů kresby. Jedná se například o zobrazení trupu, paží, prstů, oblečení. Zvládnutí obsahu kresby se rozvíjí rychleji a také dříve dosáhne vrcholu než kvalita formálního zpracování.

Je důležité si při interpretaci výsledků uvědomit, že test může měřit v každé vývojové fázi jiné funkce, resp. některé zdůraznit ve větší míře než jiné. O poruše senzomotoriky lze uvažovat, pokud je úroveň zpracování kresby nízká, zejména ve srovnání s obsahovým skórem. V takových případech bývá kvalita čar nekoordinovaná, roztřesená, přerušovaná a nenavazující, kresba bývá disproporcionovaná a napojení jednotlivých detailů nepřesné. (Vágnerová, Klégrová, 2008)

Psychologický rozbor a interpretace dětské kresby slouží zejména jako celkem spolehlivý diagnostický prostředek k hlubšímu poznání dětské psychiky, zejména je-li doplněn slovní výpovědí dítěte, dalšími psychodiagnostickými metodami a pokud tuto analýzu provádí psychologicky vzdělaný specialista.

Kresbu lidské postavy je možné považovat za pomůcku pro rozlišování psychického zdraví a abnormality, protože výtvoři dětí s rozdílnými poruchami psychického vývoje se liší od kreseb zdravých dětí.

V kresbách lidské postavy se mohou objevit anomální znaky, jako je například kresba s neurčitým pohlavím, neúplná, zjednodušená kresba, enormně malá (pod 3 cm), či enormně velká kresba (nad 18 cm). Dále bývá za anomální kresbu považováno zobrazení lidské postavy na ploše papíru příliš nahoru či dolů, příliš vpravo či vlevo, zobrazení lidské postavy zezadu. Jako anomální můžeme také hodnotit malé či naopak velké končetiny, dále postavy, které jsou začerněné, groteskní, bizardní, zašrafované, nápadně široké, úzké nebo vysoké. Anomálním znakem je také excesivní gumování v průběhu kreslení.

V kresbě lidské postavy u dětí s neurotickým onemocněním se objevuje časté začernění postav nebo jejich detailů, transparentnost, asymetričnost i bizarnost. Typické jsou také postavy lokalizované při dolním okraji plochy, postavy s vynechanými částmi těla, či postavy nápadně úzké. Neurotické dítě kreslí nejistě, ověřuje si reakce dospělých, má obavy z prázdné plochy. Čára bývá předkreslovaná, opakovaně opravovaná a obtahovaná.

Kresba lidské postavy u dětí s ADHD se vyznačuje například příliš velkou hlavou, dlouhým krkem, asymetričností. Dítě často kreslí toporně, střídá tlak na tužku. Objevuje se šikmý sklon postavy, přerušované či dvojité čáry, čáry roztřesené, špatně koordinované. V kresbě se objevují geometrické tvary, působí opožděně, tvrdě a grafomotoricky je nejistá. Celá kresba odráží symptomatologii této poruchy, jako je výkonnostní deficit v oblasti zrakově-pohybové koordinace, impulzivitu, poruchy pozornosti, psychomotorický neklid.

Kresba lidské postavy u dětí s mentální retardací charakterizuje protiklad mezi celkovou primitivností kresby a velkým počtem nepodstatných detailů. Typické je znázornění nesprávného počtu prstů, chybějící krk, upažené ruce, velká hlava, chybí podstatné části těla, dítě má problém se syntézou jednotlivých částí. Znázornění lidské postavy je obsahově chudé, dlouho přetrvávají kresby vývojově mladší, chybí pokusy o nakreslení postavy v pohybu. Lze tedy konstatovat, že kresby mentálně retardovaných dětí se díky své opožděnosti liší od kreseb běžné populace.

Opožděný vývoj kresby lze zaznamenat i u dětí s poruchami jemné motoriky a u dětí s komplikovaným vývojem laterality, dále také u dětí s projevy psychické deprivace a subdeprivace. U dětí s dětskou mozkovou obrnou, epilepsií a různými smyslovými defekty lze v kresbě postavy také pozorovat specifické znaky. (Mlčák, 1996)

5.3 Kresba rodiny a kresba začarované rodiny

Kresba rodiny není záměrně označena jako test, protože existují různá zadání a neexistuje závazný manuál k vyhodnocování. Kresba rodiny není standardizována, nelze proto srovnat individuální výsledky se závaznými normami.

Práce s kresbou „Naše rodina“ není přímo spjata striktními odbornými předpisy a ponechává dost prostoru k fantazii, ale i k vzhledu do reality dítěte experimentátorem.

Z kresby „Naše rodina“ nelze činit kategorické závěry, sama tato metoda nestačí jako podklad k žádnému vyšetření dítěte. Lze ji spíše považovat za screeningovou metodu, která naznačuje, že některému dítěti, respektive vztahům v jeho rodině je vhodné věnovat zvláštní pozornost.

Ke kresbě rodiny má dítě k dispozici papír A4, obyčejnou tužku, popřípadě pastelky, které se ovšem moc nedoporučují. Guma není dítěti nabízena. Pokud je kresba zadávána současně dvěma sourozencům, dbá se na to, aby si vzájemně do výkresu neviděli. Hromadné zadání kresby např. všem žákům ve třídě, se nedoporučuje, protože se ztrácejí individuální informace.

Možných instrukcí ke kresbě je několik. Např.: „Nakresli obrázek své rodiny“, „Nakresli rodinu“, „Nakresli vaši rodinu“. Poté, co dítě nakreslí „celou svou rodinu“, je vyzváno, aby si otočilo list papíru a nakreslilo celou svou rodinu, ale začarovanou do zvířat. Dítěti je vysvětleno, že teď přišel kouzelník a každého člena rodiny začaroval do nějakého zvířete, které mu nejvíce odpovídá a vyjadřuje nejlépe jeho postavu. Po nakreslení začarované rodiny dítě popíše, které zvíře vyjadřuje kterého člena rodiny. Celá délka kresby by se měla pohybovat okolo 10 minut.

Poté, co dítě rodinu nakreslí, jako první hodnotíme celkový dojem. Všimáme si, zda kresba rodiny zaujímá celou nabízenou plochu. Rodina umístěna na papíře vpravo je laděna extrovertně, vlevo pak introvertně, vysoko na stránce – optimistická, nízko na

stránce – pesimistická. Je nutné konfrontovat celkový dojem s tím, co o dítěti ještě před kresbou víme nebo tušíme.

Absence osob v kresbě bývá interpretována jako projev citového strádání. Čím větší postavu dítě namaluje, tím je postava pro dítě významnější, naopak malá postava může znamenat malý význam nebo přání učinit toho konkrétního člověka bezvýznamným alespoň v kresbě. Velikost postavy může také naznačit míru sebevědomí toho určitého člověka, který je hodnocen dětskýma očima. Toto platí i u autoportrétu.

Důležité je také pořadí postav směrem od samotného dítěte – autora. Kdo je blíže, bývá významnější než ten, kdo je dále od autora.

Pokud dítě nakreslí všechny postavy stejně, obvykle to naznačuje nedostatek kresebných dovedností nebo nevalnou úroveň spolupráce s experimentátorem. Další vysvětlení může být v tom, že dítě nechce nikoho upřednostňovat, proto kreslí všechny stejně. Zobrazení zepředu naznačuje extroverzi, z profilu může označovat introverzi a zobrazení zezadu může být projevem agresivních impulsů, symbolickým trestáním nebo náznakem snahy dotyčného z rodiny odstranit. Otočení na jinou stranu, než jsou ostatní členové rodiny, naznačuje izolaci nebo nezájem o rodinu.

Jednotlivé části těla mohou být srovnatelně interpretovány s psychoanalytickými interpretacemi kresby lidské postavy.

Kresba začarované rodiny podle Z. Matějčka začíná nejprve kresbou Naše rodina. Dítě je po dokončení této kresby vyzváno, aby otočilo papír na čistou stranu, a následují instrukce: „*Nakresli celou svou rodinu, ale začarovanou do zvířat. Jako kdyby přišel kouzelník a každého z vás začaroval do nějakého zvířete, které mu tak nejlépe odpovídá a nejlépe vyjadřuje jeho povahu.*“ (Novák, 2004, s. 17)

Matějček za hlavní význam této zkoušky považuje „pojetí klíčových osob“ ve smyslu „zvýraznění toho, co je v kresbě rodiny nedotčeno a skryto“.

V každém případě je dobré o volbě symboliky zvířat s autorem kresby pohovořit a upřesnit si „kdo je kdo“.

Z výzkumů Z. Matějčka vyplývá, že kočka je zvíře výrazně ženské a pes je zvíře výrazně mužské. Nejčastějším projekčním obrazem pro matku je právě již zmíněná kočka (dále pak motýl, včela, pták). Pes se v první desítce většinou nevyskytuje a

zaujímá dominantní postavení pro otce. Po psovi se objevují většinou silná zvířata, jako je lev, kůň, jelen, slon, medvěd, orel, kocour. Děti volí spíše běžná zvířata, exotická se v tomto experimentu většinou nevyskytují. Obecně málo je zastoupena kráva.

U interpretace kresby začarované rodiny musíme být velice opatrní. Dospělá představa o zvířeti se liší od představy dětské. Ne vždy jsou vysvětlení kreseb na první pohled zřejmá a někdy k vysvětlení nestačí ani rozhovor a celek promluví až ve spojitosti s jinými testy či psychologickými metodami. (Novák, 2004)

5.4 Test stromu

Test stromu lze zařadit mezi kresebné projektivní metody. Nejznámější test stromu je Der Baumtest Karla Kocha, který poprvé vyšel v roce 1949. Základní hypotéza tohoto testu spočívá v představě, že kresba stromu je vlastně symbolickým ztvárněním sebe sama. Český manuál k hodnocení kresby stromu Z. Altmana vyšel v roce 1998.

Test stromu je možné použít v poradenské i klinické praxi pro účely volby profese, při diagnostice školských problémů, při diagnostice emočních poruch duševních onemocnění i organických postižení. Pro testování dětí, které jsou mladší 10 let, je vhodnější kresba lidské postavy.

Vývoj kresby stromu prochází stejně jako kresba lidské postavy určitými typickými stádii. Ve 3–4 letech děti kreslí strom spíše výjimečně. Po 5. roce se vývoj kresby stromu projevuje plynulým rozvojem a dítě zvládá stále složitější tvary. Strom se objevuje spíše jako součást tématické kresby, například krajiny. V tomto období dítě zdůrazňuje především to, co považuje za důležité, a teprve postupně se kresba stromu stává více reálná. Kresba v tomto věku slouží pouze k hodnocení vývoje určitých schopností a dovedností. V 10–11 letech dochází ke změně postoje v kreslení a mění se také způsob uvažování dítěte. Teprve v této době se objevují v kresbě stromu vedle infantilních znaků i interpretovatelné projektivní obsahy. V adolescenci má tato kresba z projektivního hlediska podobný charakter jako kresby dospělých a lze ji využít jako metodu hodnocení osobnosti.

Prostřednictvím testu stromu lze diagnostikovat některé osobnostní vlastnosti, jako je introverze, extroverze, postoje ke světu i k sobě samému. Test stromu není

možné použít, pokud kresebné dovednosti testovaného dítěte nedosahují požadované úrovně. Nápaditosti v kresbě by za těchto okolností byly spíše výrazem nedostatečně rozvinutých schopností než projevem osobnostních vlastností.

Dítě kreslí obyčejnou tužkou na čistý list papíru formátu A4. Instrukce zní takto: „Nakresli strom, jaký chceš, ale neměl by to být jehličnatý strom nebo palma.“ Doba kreslení není časově omezena, ale obvykle trvá 5–10 minut. Pozorování dítěte při kreslení je velice důležitým zdrojem informací. Po skončení práce se ptáme dítěte na jeho kresbu, jaký strom nakreslilo, kde roste, proč má určité znaky, co znamenají. Tato metoda je vhodná pro děti od 10 let.

Pokud kreslí dítě nadměrné množství propracovaných detailů, lze usuzovat na zvýšený sklon k úzkostnému prožívání. U dítěte, které kreslí nápadně dlouhou dobu a má potřebu svou kresbu stále zdokonalovat, jde pravděpodobně o projev nejistoty nebo ctižádosti. Při interpretaci výsledků je třeba vzít v úvahu možnost jejich zkreslení. Kresbu stromu je možné hodnotit z hlediska formálního i z hlediska obsahového. Vhodné je postupovat od celkového hodnocení, tj. hodnocení velikosti a umístění kresby, posouzení způsobu provedení, od komplexního dojmu až k analýze jednotlivých dominantních znaků a k hledání jejich významu. (Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2001)

5.5 Test hvězd a vln

Tento test byl poprvé vydán roku 1979 a jeho autorkou je U. Avé-Lallemantová, která test zařazuje do kategorie grafického vyjádření a projekce, i když připouští, že v dětském věku lze tento test využít pro vývojovou a výchovnou diagnostiku.

Test může poskytnout orientační informaci o celkové vývojové úrovni dítěte. Aby mohl být tento úkol dobře zvládnut, musí dítě chápat význam pojmu hvězdy a vlny. Dítě kreslí z paměti podle svých představ a do jeho způsobu zobrazení se promítá dosažená úroveň kognitivních schopností, jeho tvořivost i různé osobnostní rysy. Hodnocení testu je změřeno na znaky, jako je tvar, pohyb a prostor. Tvar se posuzuje pomocí hvězd, pohyb pomocí vlnitých linií a prostor se posuzuje v kontextu celého zobrazení. Důležitým hodnotícím kritériem je charakteristika a narušení čar. Testový materiál je složen z jednoduchého formuláře s černě vyznačeným rámečkem, do kterého

dítě nakreslí svůj obrázek. Pro děti mladší 10 let zní instrukce takto: „Nakresli hvězdy nad vlnami.“ Pro starší děti je zadání formulováno rozdílně, a to: „Nakresli hvězdnou oblohu nad vlnami oceánu.“ Po dokončení testu lze klást doplňující otázky a je také velmi zajímavé a vhodné pozorovat v jakém pořadí a jakým způsobem splňuje dítě zadání. Tento test je možné použít již u dětí 3–4letých.

Způsob hodnocení tohoto testu závisí na účelu, k němuž slouží v daném případě. Test lze použít k orientačnímu zhodnocení celkové vývojové úrovně, dále také pro posouzení grafomotorických schopností a jako metodu osobnostní diagnostiky. Hodnotící systém podle Šturmy a Kucharské zahrnuje tři škály, z toho dvě slouží ke klasifikaci formálního způsobu zpracování kresby hvězd a vln a jedna škála slouží k hodnocení správnosti představy. Celkový skóre je dán součtem uvedených dílčích výsledků. Posuzuje se úroveň grafomotorických schopností, senzomotorické koordinace a zrakové percepce. Pro hodnocení vyspělosti představy je důležité, zda kresba obsahuje hvězdy a vlny a zda je mezi nimi odpovídající prostorový vztah (vlny jsou dole a nad nimi jsou hvězdy). (Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2001)

PRAKTICKÁ ČÁST

6. VLASTNÍ VÝZKUM

6.1 Vymezení výzkumného cíle

Praktická část se zabývá významností dětské kresby jako diagnostické metody u dětí v předškolním a mladším školním věku. Jako hlavní diagnostický nástroj byl použit test kresby lidské postavy (konkrétně jeho obsahová část, která se zaměřuje na počet detailů a jejich kvalitu), jehož autorkou je F. Goudenougová, českou verzi tohoto testu vytvořil J. Šturma a M. Vágnerová. Pomocí daného testu se dají odhalit mnohá tajemství dětského světa. Test byl vybrán pro jeho široké uplatnění a zejména pro jeho snadnou použitelnost v praxi.

Podle Vágnerové (in Svoboda, Krejčíková, Vágnerová, 2001) lze tímto testem hodnotit:

- vývoj jemné motoriky,
- vývoj percepce,
- vývoj senzomotorické koordinace,
- orientační vývoj mentálních schopností.

Mezi dílčí cíle patří:

- posoudit rozdíly v detailech kresby lidské postavy u děvčat a u chlapců v daných věkových skupinách,
- posoudit, zda děti, které jsou ve volném čase ke kresbě vedeny ze strany rodičů, mají kresebný projev více detailně propracovaný,
- zjistit postoj pedagogů ke kresbě, jako k diagnostické činnosti.

Dílčí cíle byly formulovány pomocí hypotéz.

6.2 Stanovení hypotéz

Hypotézy vycházely z dílčích cílů a v této praktické části byly ověřovány. Každá hypotéza byla samostatně rozpracována, aby bylo zřejmé, jakým způsobem se dospělo k jejímu potvrzení či vyvrácení.

Hypotéza č. 1: Děvčata obou věkových skupin mají v kresbě lidské postavy znázorněno více detailů než chlapci (mají kresbu obsahově kvalitnější).

Tato hypotéza byla ověřována pomocí kresby lidské postavy (kresba muže), konkrétně podle obsahové části, která zjišťuje počet detailů a jejich kvalitu. Kresba lidské postavy byla aplikována na děti předškolního věku a mladšího školního věku. Obsahový skór kreseb byl zanesen do připraveného záznamového archu. Dále zde byl na základě přímého pozorování jednotlivých dětí při kresbě lidské postavy popsán způsob, jakým byla kresba provedena, a byly zaznamenány zajímavosti v kresbě. Každá kresba byla doplněna rozhovorem s dítětem – autorem dané kresby. Všechny kresby byly uvedeny v seznamu příloh.

Hypotéza č. 2: Děti, které se ve volném čase věnují kresebným činnostem a mají k nim pozitivní vztah, budou mít kresbu více detailně propracovanou.

Hypotéza byla ověřována pomocí dotazníku, který vyplnili rodiče pozorovaných dětí a pomocí výsledků z obsahové části testu kresby lidské postavy. Dotazník byl zaměřen na posouzení vztahu dítěte ke kresebným činnostem, na přístup rodičů ke kresbě dítěte, zda své děti v kresebných činnostech podporují či jaký vztah měli ke kresebným činnostem v dětství oni sami. Jednotlivé odpovědi byly vyhodnoceny body 0–2 (viz kapitola 6.4).

Hypotéza č. 3: Pedagogové působící na ZŠ a MŠ vnímají dětskou kresbu jako významnou diagnostickou činnost.

Hypotéza č. 3 byla ověřována dotazníkem, který byl rozdán pedagogům na ZŠ a MŠ. Dotazník byl zaměřen především na přístup pedagogů k dětskému výtvarnému projevu.

6.3 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek k hypotéze č. 1 a č. 2 tvořily děti předškolního a mladšího školního věku. Hlavní předmět zkoumání představovaly jejich kresby lidské postavy, které byly navíc doplněny záznamy z pozorování dítěte při kresbě, záznamy z rozhovoru s dítětem a výsledkem z dotazníku, který vyplnili rodiče. Výzkumné šetření bylo uskutečněno v mateřské škole Bojasova, Praha 8 a v základní škole Burešova, Praha 8 na prvním stupni.

Oslovená mateřská škola je umístěna na sídlišti Praha 8 – Ďáblice. Škola je pavilónového typu s osmi třídami a je zařazena v projektu „Zdravá mateřská škola“. Všechny 8 tříd navštěvují děti ve věku 3–6 let, jedná se tedy o heterogenní složení tříd. V každé třídě je zapsáno 28 dětí, celková kapacita školy je 224 dětí.

Výzkum v mateřské škole byl omezen na děti v rozmezí věkové skupiny 5–6 let. Jednalo se o děti, které v září 2013 nastoupí do základní školy. Výzkumu v MŠ se zúčastnilo celkem 20 dětí, z toho 10 dívek a 10 chlapců.

Základní škola Burešova se nachází na sídlišti Praha 8 – Kobylisy. Jedná se o školu úplnou – je zde 1. i 2. stupeň. Stupně jsou umístěny odděleně – každý v jedné budově, tyto dvě budovy jsou propojeny halou. V každém ročníku jsou 3–4 třídy a celková kapacita školy je 800 žáků. Školu navštěvují žáci, kteří bez závažnějších problémů získávají základ všeobecného vzdělání, dále žáci nadaní, žáci ze sociálně znevýhodněného prostředí a žáci se specifickými poruchami školních dovedností.

V základní škole byl výzkum uskutečněn v prvních třídách, tedy u dětí, které v září 2012 zahájily povinnou školní docházku. Konkrétně se jedná o věkovou skupinu v rozmezí 6–7 let. Celkem bylo v této ZŠ osloveno 20 žáků, z toho 10 dívek a 10 chlapců.

Výzkumný vzorek k hypotéze č. 1 a č. 2 tedy tvořilo celkem 40 dětí ze dvou věkových skupin:

1. skupina – 10 děvčat a 10 chlapců ve věku 5–6 let, kteří navštěvují MŠ Bojasova
2. skupina – 10 děvčat a 10 chlapců ve věku 6–7 let, kteří navštěvují ZŠ Burešova

Výzkumný vzorek ke zpracování hypotézy č. 3 tvořili pedagogové v MŠ Bojasova a v ZŠ Burešova. Celkem bylo osloveno 40 pedagogů – 20 učitelek z MŠ Bojasova a 20 učitelek ze ZŠ Burešova. Cílem tohoto šetření bylo získat informace o tom, jak oslovení pedagogové vnímají kresbu dítěte z pedagogického hlediska a jak na tento diagnostický nástroj pohlíží.

6.4 Výzkumná metodika

Při zpracování této praktické části diplomové práce bylo použito několik výzkumných metod:

• Test kresby lidské postavy

Test kresby lidské postavy je řazen mezi projektivní metody a je znám jako „Kresba muže“. Autorkou zmíněného testu je F. Gooudenougová, která test vytvořila na základě zhodnocení kresby postavy u dětí ve věkovém rozmezí 3,5–11 let. Českou verzi tohoto testu vytvořil J. Šturma a M. Vágnerová. Test se skládá z hodnocení obsahové části a formální části. Pro tuto práci byla použita pouze obsahová část, ve které jsou zahrnuty detaily kresby lidské postavy.

Obsahová část se skládá z patnácti položek, které zachycují kvalitu a počet detailů kresby. Hodnotící kritéria byla: pokud byl daný úkol splněn – připsal se jeden bod, pokud úkol splněn nebyl – připsalo se 0 bodů. Maximální počet bodů bylo 15. Jednotlivé body obsahové části byly sečteny a dále prezentovány a porovnávány.

Obsahová část se skládá z těchto bodů:

B1. Trup - jakékoliv dvojdimenzionální znázornění

B2. Krk - dvojdimenzionální, odlišení hlavy a trupu

B3. Ústa - každý jasný způsob provedení

B4. Nos - každý jasný způsob provedení

B5. Obočí nebo řasy

B6. Panenka oka

B7. Vlasy - jakýkoliv způsob provedení, stačí čmáranice

B8. Vlasy - lepší než čmáranice, nesmí prosvítat hlava

- B9. *Paže* - jakýkoliv způsob provedení
B10. *Prsty* - jakýkoliv způsob provedení
B11. *Prsty ve správném počtu*
B12. *Chodidla nebo boty*
B13. *Oděv I.* - jakékoliv znázornění oděvu, stačí knoflíky
B14. *Oděv II.* - alespoň 2 součásti oděvu správně provedeny, bez průhlednosti
B15. *Oděv III.* - úplné oblečení zřetelně znázorněné
SEMERÁDOVÁ, V., M. ŠKALOUDOVÁ. *Kresba postavy* [online]. [cit. 2013 – 01 - 15].

Hodnocení obsahové části jednotlivých kreseb bylo zpracováno do tabulek, které jsou prezentovány v této práci v kapitole 6.6 (40 kreseb = 40 tabulek). Nakonec byla utvořena tabulka (viz tabulka 1), ve které byly uvedeny celkové výsledky a průměry z obsahové části, rozděleny podle pohlaví a podle cílové skupiny (cílovou skupinu tvoří: 10 dívek ve věku 5–6 let, 10 chlapců ve věku 5–6 let, 10 dívek ve věku 6–7 let, 10 chlapců ve věku 6–7 let). Průměry z obsahové části byly zpracovány do grafu (viz graf 1). V další tabulce (viz tabulka 2) byly uvedeny výsledky obsahové části jednotlivců.

• **Rozhovor**

Dále byl před zahájením kresby a po jejím dokončení použit polořízený rozhovor s otevřenými otázkami. Rozhovor se konal individuálně v místě tomu určeném, kde dítě nebylo ničím rušeno. Před začátkem kresby rozhovor sloužil k navázání kontaktu s dítětem, k jeho motivaci a také k zadání přesných instrukcí. Přesné instrukce zněly: „Nakresli na papír postavu pána tak, jak to nejlépe dovedeš.“ Děti měly k dispozici bílý papír A4 a barevné pastelky. Po skončení kresebné činnosti byly použity následující otázky:

Otázka č. 1: Jakého pána jsi nakreslil, kdo to je?

Otázka č. 2: Jaké oblečení má pán na sobě?

U některých autorů kreseb bylo zapotřebí použít ještě doplňující otázky, které objasnily případné nejasnosti a nesrovnalosti. Rozhovor byl zaznamenáván do záznamového listu a následně prezentován v této práci (viz kapitola 6.6).

• **Přímé pozorování**

Další metodou, která byla použita, je metoda přímého pozorování procesu kresby u všech dětí. Pozorování bylo zúčastněné, cílevědomé, objektivní, krátkodobé a zaznamenané do záznamového archu a poté uvedeno v kapitole 6.6 této práce. Pozorování probíhalo na místě, které je dítěti důvěrně známo – ve třídě. Kresba postavy u každého dítěte probíhala individuálně.

Pozorování bylo zaměřeno především na:

- postup kresby (zda dítě postupuje při znázornění lidské postavy standardním způsobem – od hlavy k dolním končetinám),
- dimenziálnost horních a dolních končetin (zda jsou končetiny zobrazeny jednodimenzionálně či dvojdimenzionálně),
- používání barev (jakým barvám dává dítě přednost),
- velikost kresby a její umístění na ploše papíru,
- vynechání určitých částí těla,
- znázornění zvláštních detailů,
- linii kresby (zda jsou linie souvislé, slabé, špatně viditelné,...),
- chování u kresby,
- postoj k zadanému úkolu,
- případný komentář.

• **Dotazník:**

Mezi další metody patří dotazník. Byly vytvořeny dva typy dotazníků, a to pro rodiče a pro pedagogy.

Dotazník pro rodiče:

Dotazník pro rodiče testovaných dětí se skládal z pěti otázek. Rodiče měli na výběr z několika odpovědí, z nichž zaškrtnli podle vlastního uvážení pouze jednu odpověď. Pokyny k vyplnění dotazníku byly přesně uvedeny. Při vyhodnocení dotazníku bylo využito škálování, jednotlivé odpovědi byly vyhodnoceny body 0–2. Maximální počet bodů získaných v dotazníku byl 12 bodů. Body z dotazníku jednotlivců byly uvedeny v tabulce (viz tabulka 2). K ověření hypotézy č. 2 nám

posloužila tabulka 3, kde byla zhodnocena detailní propracovanost kreseb podle obsahové části, a tabulka 4, kde bylo uvedeno bodové vyhodnocení dotazníku pro rodiče. Vše bylo znázorněno pomocí grafů (graf 2 a 3)

Dotazník pro rodiče:

1. Má Vaše dítě doma vyhrazený prostor, kde si může kreslit?

- a) má svůj vlastní stolek či stůl (2 body)
- b) kreslí si u kuchyňského stolu (1 bod)
- c) nemá vyhrazený prostor na kreslení (0 bodů)

2. Jak rádo Vaše dítě kreslí?

- a) vůbec tuto činnost nevyhledává (1 bod)
- b) kreslí nerad/a, pouze z donucení (0 bodů)
- c) kreslí rád/a a často (2 body)

3. Kreslíte a malujete si společně s dítětem?

- a) vůbec na to nemám čas (0 bodů)
- b) když mě požádá, nakreslím, co si přeje (1 bod)
- c) maluji a kreslím s ním společně (2 body)

4. Jaký vztah ke kresebným činnostem jste měli v dětství?

otec:

- a) neutrální (1 bod)
- b) nerad jsem kreslil (0 bodů)
- c) byla to moje oblíbená činnost (2 body)

matka:

- a) neutrální (1 bod)
- b) nerada jsem kreslila (0 bodů)
- c) byla to moje oblíbená činnost (2 body)

5. Navštěvuje Vaše dítě výtvarný kroužek?

- a) ano (2 body)
b) ne (0 bodů)

Dotazník pro pedagogy:

Dotazník pro pedagogy z MŠ a ZŠ se skládal ze sedmi otázek, z nichž byla jedna otázka doplňující, ostatní otázky byly tvořeny uzavřenou formou. Pedagogové měli na výběr z několika odpovědí, z nichž zaškrtili podle vlastního uvážení pouze jednu odpověď. Pokyny k vyplnění dotazníku byly přesně uvedeny. Jednotlivé otázky byly samostatně zpracovány pomocí tabulek (tabulka 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11) a grafů (graf 4, 5, 6, 7, 8, 9).

Dotazník pro pedagogy:

1. Jste pedagog v MŠ nebo v ZŠ?

- a) MŠ
b) ZŠ

2. Považujete kresbu dítěte za specifickou obrazovou řeč?

- a) kresbu vnímám jako projev výtvarného talentu
b) kresbu vnímám jako poznání osobnosti dítěte
c) nevím

3. Myslíte si, že z kresby dítěte lze hodnotit jeho inteligenci?

- a) orientačně ano, ale je třeba mít na posouzení více obrázků
b) ne
c) nevím

4. Provádíte u dětí orientační analýzu kresebného projevu?

- a) ano
b) ne, netroufám si na to
c) občas, ale raději to nechám na jiném odborníkovi

5. Myslíte si, že jste schopná z kresby dítěte poznat, že jej něco trápí, nebo má nějaké problémy?

- a) ano
- b) ne
- c) nejsem si jistá, zda to poznám

6. Jaké znáte kresebné testy, které se využívají diagnosticky? (doplňte)

.....
.....

7. Zajímáte se o rozbor dětského kresebného projevu ve svém volném čase (např. studujete literaturu na toto téma, navštěvujete různé kurzy, semináře)?

- a) ano, často a ráda
- b) ne
- c) občas

6.5 Časová organizace výzkumu podle jeho fází

Výzkumná část probíhala v několika fázích, které na sebe navazovaly.

- Květen 2012 – navázání kontaktu se ZŠ Burešova, Praha 8 a MŠ Bojasova, Praha 8 a získání svolení ředitelů škol o provedení výzkumu.
- Červen 2012 – vytvoření a rozdání dotazníků pedagogům v ZŠ Burešova, Praha 8 a MŠ Bojasova, Praha 8.
- Září – listopad 2012 – získání písemného souhlasu rodičů testovaných dětí, sběr dětských kreseb a rozdání dotazníků rodičům vybraných dětí.
- Listopad 2012 – leden 2013 – vyhodnocení kreseb a dotazníků.
- Únor 2013 – vyhodnocení výsledků celého výzkumu.

6.6 Analýza dat

Získané kresby byly hodnoceny na základě obsahové části, která je součástí testu Kresba postavy.

Celkem bylo hodnoceno 40 kreseb. Každá kresba byla opatřena číslem a identifikačními údaji, které obsahovaly pohlaví dítěte, věk dítěte v době kresby (věk byl udáván v letech a měsících), školu, kterou dítě navštěvovalo. Hodnocení kresby bylo zpracováno v tabulkách. Dále je pod hodnotící tabulkou uveden celkový počet bodů, záznam z pozorování dítěte a z rozhovoru s dítětem.

KRESBA č. 1

Pohlaví: dívka

Věk: 5, 2

Škola: MŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	0

Celkový počet bodů: 11

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Nejprve byly nakresleny všechny části těla, poté detaily obličeje. Nohy a ruce byly znázorněny jednodimenzionálním způsobem. Celá postava byla nejprve nakreslena černou pastelkou (jen ruce byly nakresleny hned žlutě) a poté vybarvena – převažovala žlutá a černá barva. Nebyl znázorněn krk a uši. V obličeji byly znázorněny červené tváře a na hlavě kapuca. Při kreslení prstů bylo nahlas počítáno do pěti. Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 16 cm byla umístěna přibližně uprostřed horní poloviny plochy papíru. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka č. 1: Pán na obrázku je mamčin přítel.

Otázka č. 2: Je oblečen do žluto-černé zimní bundy.

KRESBA č. 2

Pohlaví: dívka

Věk: 5, 3

Škola: MŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	0	0	0	1	0	0	0	1	1	0	1	0	0	0

Celkový počet bodů: 5

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Vždy byla nakreslena jedna část těla, která byla hned vybarvena, poté bylo pokračováno v kresbě ostatních částí těla. Končetiny byly znázorněny jednodimenzionálně. Celá postava byla hned kreslena barevnými pastelkami – převažovala hnědá a červená barva. Chyběly detaily, jako jsou: vlasy, ústa, nos, krk, uši. Zajímavé bylo znázornění obočí. Na jedné ruce bylo nakresleno pět prstů a na druhé ruce pouze čtyři. Kresba byla doplněna o dům, trávu a slunce (dům je stejně vysoký jako postava). Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 10 cm stála na trávě vedle domu a byla umístěna uprostřed plochy papíru. Chování při kresbě bylo klidné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je tatínek.

Otázka číslo 2: Neví do čeho je oblečen, ale na nohou má boty.

KRESBA č. 3

Pohlaví: dívka

Věk: 5, 3

Škola: MŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 12

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Nejprve byly znázorněny detaily obličejů a celý obličej byl vybarven tělovou barvou, poté bylo pokračováno v kresbě ostatních částí těla. Končetiny byly znázorněny jednodimenzionálně. Obrys celé postavy byl nakreslen černou pastelkou a poté byla postava vybarvena pastelkami. Chybělo znázornění krku a uší. Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 20 cm byla umístěna uprostřed plochy papíru. Chování při kresbě bylo klidné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je tatínek.

Otázka číslo 2: Je oblečen do zelených kalhot a modrého trička.

KRESBA č. 4

Pohlaví: dívka

Věk: 5, 5

Škola: MŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	0	1	1	0	0	1	1	1	1	0	1	1	0	0

Celkový počet bodů: 9

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Jako první byla znázorněna hlava s detaily obličejů. Celý obličej byl vybarven tělovou barvou, poté bylo pokračováno v kresbě ostatních částí těla. Končetiny byly znázorněny jednodimenzionálně. Obrys celé postavy byl nakreslen černou pastelkou a poté byla postava vybarvena – převažovala černá barva. Chybělo znázornění krku a uší. Linie kresby byly vedeny plynule a byly výrazné. Postava o velikosti 16 cm byla umístěna spíše v pravé spodní části kresebné plochy. Chování při kresbě bylo klidné, zadaný úkol byl proveden bez problémů. Kresba byla komentována: „Tatínkovi udělám velkou hlavu, aby byl vidět.“

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je tatínek.

Otázka číslo 2: Je oblečen do černého trika a černých bačkor, protože tatínek má černou barvu rád.

KRESBA č. 5

Pohlaví: dívka

Věk: 5, 5

Škola: MŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	1	0	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 12

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Nejprve byla nakreslena půlka hlavy s krkem a poté byla dokreslena druhá půlka hlavy s krkem. Dále byly dokresleny detaily obličeje a hlavy (nebyly opomenuty uši), poté byly nakresleny další části těla. Nohy i ruce byly znázorněny dvojdímním způsobem. Obrys postavy byl nakreslen nejprve hnědou a modrou pastelkou, poté byla postava vybarvena – převažovala hnědá a modrá barva. Nebyl nekreslen nos. Na kalhotách byly nakresleny kapsy a v botách tkaničky. Za postavou bylo dokresleno pozadí – nebe s mráčkem a sluníčkem. Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přtlakem kresebného nástroje. Postava byla umístěna uprostřed plochy papíru. Její velikost byla 18 cm. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je tatínek.

Otázka číslo 2: Je oblečen do bundy a kalhot.

KRESBA č. 6

Pohlaví: dívka

Věk: 5, 7

Škola: MŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 15

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Končetiny byly znázorněny dvojdimenzionálně. Obrys postavy byl nakreslen černou pastelkou, poté byla postava vybarvena – převažovala černá a červená barva. Nebylo zapomenuto na znázornění krku a uší. Linie kresby byly navazované. Přítlak kresebného nástroje byl přiměřený. Postava byla umístěna uprostřed plochy papíru a měřila 23 cm. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je bratr.

Otázka číslo 2: Je oblečen do trika a kalhot.

KRESBA č. 7

Pohlaví: dívka

Věk: 5, 7

Škola: MŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	1	1	0	1	1	0	1	1	0	1	1	0	0

Celkový počet bodů: 10

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Jako první byla nekreslena hlava, detaily obličeje a vlasy. Poté následoval krk s dalšími částmi těla. Končetiny byly znázorněny dvojdimenzionálně. Obrys postavy byl nakreslen hnědou pastelkou a postava nebyla vybarvena (transparentnost). V kresbě byly vynechány uši. Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přítlakem kresebného nástroje. Postava s krátkým trupem a dlouhýma nohama byla umístěna uprostřed kresebné plochy a měřila 24 cm. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je tatínek.

Otázka číslo 2: Je oblečen do trika, kat'at a ponožek.

KRESBA č. 8

Pohlaví: dívka

Věk: 5, 8

Škola: MŠ

Obsahová	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
část	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 14

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Jako první byla nekreslena hlava, detaily obličeje a vlasy. Poté postup kresby pokračoval krkem a dalšími částmi těla. Končetiny byly znázorněny dvojdimenzionálně. Celá postava byla hned kreslena barevnými pastelkami – byla použita především oranžová, červená a modrá barva. V kresbě byly vynechány uši. V botách byly znázorněny tkaničky a na prstě prstýnek. Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Celkově malá postava s velkou hlavou a velkými prsty byla umístěna v levém rohu dolní části kresebné plochy a měřila 10 cm. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je tatínek.

Otázka číslo 2: Je oblečen do červeného trika a na nohou má džíny a hnědé boty.

KRESBA č. 9

Pohlaví: dívka

Věk: 5, 8

Škola: MŠ

Obsahová	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
část	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 14

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Jako první byla nakreslena hlava, detaily obličeje a vlasy. Poté postup kresby pokračoval krkem a dalšími částmi těla. Končetiny byly znázorněny dvojdímenzionálně. Celá postava byla hned kreslena barevnými pastelkami – byla použita především oranžová, modrá a hnědá barva. V kresbě byly vynechány uši. V botách byly znázorněny tkaničky. Při kreslení prstů bylo nahlas počítáno do pěti. Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Postava s krátkýma rukama byla umístěna uprostřed kresebné plochy a měřila 23 cm. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je tatínek.

Otázka číslo 2: Je oblečen do modrého trika a hnědých kalhot, které nosí do práce.

KRESBA č. 10

Pohlaví: dívka

Věk: 5, 11

Škola: MŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	1	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 12

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal nestandardním způsobem. Nejprve byly nakresleny nohy, boty, trup, ruce s prsty a nakonec hlava s obličejovými detaily a vlasy. Ruce byly znázorněny jednodímenzionálně a nohy dvojdímenzionálně. Celá postava byla hned kreslena barevnými pastelkami – byla použita především modrá a černá barva. Nebyly znázorněny uši. V obličejí byly nakresleny červené tváře. Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 16 cm byla umístěna spíše k pravé straně spodní části plochy papíru. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je tatínek.

Otázka číslo 2: Je oblečen do černé mikiny a džínů.

KRESBA č. 11

Pohlaví: chlapec

Věk: 5, 3

Škola: MŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	0	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 12

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Nejprve byla nakreslena hlava s krkem a s detaily obličeje a poté ostatní části těla. Ruce i nohy byly znázorněny dvojdimenzionálně. Celá postava byla nejprve nakreslena tělovou barvou a poté byla „obléknuta“ do červeného oblečení. Nebyly znázorněny uši, na jedné ruce bylo znázorněno pět prstů a na druhé čtyři. Na otázku, proč nemá postava delší vlasy, bylo odpovězeno: „To je taťka a ten vlasy nemá, je plešatý.“ (za vlasy byl přičten 1 bod). Linie kresby byly vedeny lehce kostrbatě, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 20 cm byla umístěna přibližně uprostřed plochy papíru. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je tatínek.

Otázka číslo 2: Je oblečen do červené kombinézy, kterou nosí v práci.

KRESBA č. 12

Pohlaví: chlapec

Věk: 5, 4

Škola: MŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 13**Přímé pozorování:**

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Nejprve byla nakreslena hlava s krkem a s detaily obličeje, poté ruce s velkými prsy, trup a nakonec nohy. Končetiny byly znázorněny dvojdimenzionálně. Obrys celé postavy byl nejprve nakreslen červenou pastelkou a poté byla postava vybarvena – převažovala červená a zelená barva. Nebyly znázorněny uši. Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 20 cm byla umístěna přibližně uprostřed kresebné plochy. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je tatínek.

Otázka číslo 2: Je oblečen do zeleného trička a červených kalhot.

KRESBA č. 13

Pohlaví: chlapec

Věk: 5, 6

Škola: MŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	0	1	0	0	0	1	0	1	0	0	1	1	0	0

Celkový počet bodů: 6**Přímé pozorování**

Postup kresby probíhal nestandardním způsobem. Nejprve byly nakresleny nohy, trup, ruce bez prstů a nakonec hlava s obličejovými detaily a vlasy. Končetiny byly znázorněny jednodimenzionálně. Obrys trupu byl nejprve nakreslen černou a obrys hlavy byl nakreslen oranžovou pastelkou. Poté byla postava z části vybarvena – převažovala oranžová barva. Nebyl znázorněn krk a nos. Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 18 cm byla umístěna přibližně uprostřed kresebné plochy. Chování při kresbě bylo nervózní, protože chlapec nevěděl, jak při kresbě postupovat. Postava se mu kreslit nechtěla, protože to „neumí“.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je tatínek.

Otázka číslo 2: Je oblečen do trička a kalhot.

KRESBA č. 14

Pohlaví: chlapec

Věk: 5, 8

Škola: MŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	0	1	1	1	0	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0

Celkový počet bodů: 7

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. První byla znázorněna hlava s detaily obličeje a vlasy. Poté postup kresby pokračoval dvojdímním krkem a dalšími částmi těla. Končetiny i trup byly znázorněny jednodímním. Celá postava byla kreslena černou pastelkou. V kresbě byly vynechány boty, prsty na ruce a nebyl znázorněn jakýkoliv oděv. Linie kresby byly vedeny plynule, s výraznějším přitlakem kresebního nástroje. Postava byla umístěna uprostřed kresební plochy a měřila 24 cm. Chování při kresbě bylo neklidné a nesoustředěné, chlapec kreslil rychle, aby si mohl jít hrát s kamarády.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je tatínek.

Otázka číslo 2: Neví, do čeho je oblečen.

KRESBA č. 15

Pohlaví: chlapec

Věk: 5, 9

Škola: MŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 13

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Byly znázorněny detaily obličeje a vlasy. Poté postup kresby pokračoval krkem, trupem a dvojdimenzionálními končetinami. Kontura celé kresby byla provedena černou pastelkou, poté byla postava vybarvena – byla použita především modrá a šedá barva. V kresbě byly vynechány uši. Linie kresby byly vedeny plynule, s výraznějším přitlakem kresebného nástroje. Postava s nápadnou hlavou byla umístěna uprostřed horní části kresebné plochy a měřila 14 cm. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je tatínek.

Otázka číslo 2: Je oblečen do bundy a kalhot.

KRESBA č. 16

Pohlaví: chlapec

Věk: 5, 10

Škola: MŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	0	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 12

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Byly znázorněny detaily obličeje a vlasy. Poté postup kresby pokračoval trupem a končetinami. Nohy i ruce byly znázorněny jednodimenzionálně a prosvítají z oblečení. Kontura celé kresby byla provedena černou pastelkou, poté byla postava vybarvena – především na trup byly použity různé barvy situované do proužků. V kresbě byl vynechán krk. Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Postava byla umístěna uprostřed levé části kresebné plochy a měřila 11 cm. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je tatínek.

Otázka číslo 2: Je oblečen do proužkovaného trička a krat'asů.

KRESBA č. 17

Pohlaví: chlapec

Věk: 5, 10

Škola: MŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	1	0	0	0	1	0	1	1	1	1	0	0	0

Celkový počet bodů: 8

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Byly znázorněny detaily obličeje a vlasy. Poté postup kresby pokračoval, dlouhým krkem, trupem a končetinami. Nohy i ruce byly znázorněny jednodimenzionálně. Kontura celé kresby byla provedena černou pastelkou, postava nebyla vybarvena (transparentnost). V kresbě byl vynechán nos a uši. Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Postava byla umístěna uprostřed kresebné plochy a měřila 13 cm. Chování při kresbě bylo nervózní, chlapec nevěděl, jak začít s kresbou, nechtělo se mu kreslit postavu.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je tatínek.

Otázka číslo 2: Je oblečen do montérek.

KRESBA č. 18

Pohlaví: chlapec

Věk: 5, 11

Škola: MŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	0

Celkový počet bodů: 10

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Nejprve byly nakresleny části těla, poté detaily obličejů. Ruce byly znázorněny jednodimenzionálně a nohy dvojdimenzionálně. Obrys celé postavy byl nejprve nakreslen červenou pastelkou a poté byla celá postava vybarvena také červeně. Nebyly znázorněny uši a vlasy. Byly znázorněny transparentní boty – na nohou je vidět pět prstů. Linie kresby byly vedeny roztřeseně s výrazným přítlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 12 cm byla umístěna přibližně uprostřed kresebné plochy. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je tatínek.

Otázka číslo 2: Je oblečen do červených tepláků a trička.

KRESBA č. 19

Pohlaví: chlapec

Věk: 5, 11

Škola: MŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	1	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 12

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Nejprve byla nakreslena hlava, vybarvena byla tělovou barvou, pak obličejové detaily a vlasy. Poté kresba pokračovala krkem, trupem a končetinami. Nohy a ruce byly znázorněny dvojdimenzionálním způsobem. Postava byla kreslena barevnými pastelkami – byla použita především červená a zelená barva. Nebyl znázorněn nos a uši. Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přítlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 28 cm byla umístěna přibližně uprostřed plochy papíru. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je tatínek.

Otázka číslo 2: Je oblečen do červeno-zelené kombinézy, kterou nosí v práci.

KRESBA č. 20

Pohlaví: chlapec

Věk: 6

Škola: MŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0

Celkový počet bodů: 4

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal nestandardním způsobem. Nejprve byly nakresleny dolní končetiny, trup, ze kterého „vykukují prsty“, krk a malá hlava. Zcela chyběly horní končetiny a dolní končetiny byly zobrazeny jednodimenzionálně. Obrys celé postavy byl nakreslen oranžovou pastelkou a poté byla celá postava vybarvena také oranžově. Nebyly nakresleny uši, vlasy, detaily obličeje. Nebyl znázorněn žádný oděv. Linie kresby byly vedeny nejistě, se slabým přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 10 cm byla umístěna přibližně uprostřed plochy papíru. Chování při kresbě bylo nervózní, chlapec nevěděl, jak má kresbu začít, neustále se díval po okolí, bylo vidět, že se mu nechce příliš kreslit. Kresba byla komentována a hodnocena: „Tatínka neumím namalovat.“ Dále také: „To se mi moc nepovedlo.“

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je tatínek.

Otázka číslo 2: Neví, do čeho je oblečen.

KRESBA č. 21

Pohlaví: dívka

Věk: 6, 1

Škola: ZŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 13

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Nejprve byly nakresleny části těla, poté detaily obličeje a vlasy. Končetiny byly zobrazeny dvojdímníznídně. Celá postava byla nakreslena oranžovou pastelkou a poté vybarvena – byla použita především červená, fialová, růžová a žlutá barva. Nebyly nakresleny uši a krk. Kresba byla doplněna o sluníčko. Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 17 cm byla umístěna uprostřed kresebné plochy papíru. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je tatínek.

Otázka číslo 2: Na sobě má triko a džíny.

KRESBA č. 22

Pohlaví: dívka

Věk: 6, 1

Škola: ZŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 15

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Nejprve byla nakreslena hlava – vybarvena světle růžovou barvou – pak obličejové detaily a vlasy. Poté postup kresby pokračoval krkem, trupem a končetinami. Nohy a ruce byly znázorněny dvojdímníznídním způsobem. Postava byla kreslena barevnými pastelkami – byla použita především černá, hnědá, růžová. Jen končetiny byly napřed nakresleny obyčejnou tužkou dvojdímníznídně a poté vybarveny. Uši byly vynechány. Na hlavě byla nakreslena kšiltovka. Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 21 cm byla umístěna uprostřed kresebné plochy papíru. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je tatínek.

Otázka číslo 2: Na sobě má tričko, černé kalhoty a kšiltovku.

KRESBA č. 23

Pohlaví: dívka

Věk: 6, 8

Škola: ZŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 13

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Nejprve byla nakreslena hlava – vybarvena tělovou barvou – pak obličejové detaily, vlasy. Poté postup kresby pokračoval krkem, trupem a končetinami. Nohy a ruce byly znázorněny dvojdímním způsobem. Postava byla kreslena nejprve obyčejnou tužkou a poté vybarvena pastelkami – byla použita především modrá a zelená barva. znázorněn byl také pásek, brýle, tráva, strom (stejně velký jako postava), obloha, mrak a slunce. Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 20 cm byla umístěna uprostřed kresebné plochy papíru. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je tatínek.

Otázka číslo 2: Na sobě má triko, džíny a černý pásek.

KRESBA č. 24

Pohlaví: dívka

Věk: 6, 10

Škola: ZŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 13**Přímé pozorování:**

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Nejprve byla nakreslena hlava, vybarvena tělovou barvou, obličejové detaily a vlasy. Poté postup kresby pokračoval, krkem, trupem a končetinami. Nohy a ruce byly znázorněny dvojdímním způsobem. Postava byla kreslena nejprve obyčejnou tužkou a poté vybarvena pastelkami – byla použita oranžová, hnědá, modrá a zelená barva. Znázorněny byly vousy a tkaničky bot. Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 26 cm byla umístěna uprostřed kresebné plochy papíru. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je dědeček.

Otázka číslo 2: Na sobě má krátké triko a tepláky.

KRESBA č. 25

Pohlaví: dívka

Věk: 6, 11

Škola: ZŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 14**Přímé pozorování:**

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Nejprve byla nakreslena hlava, vybarvena tělovou barvou, obličejové detaily a vlasy. Poté postup kresby pokračoval krkem, trupem a končetinami. Nohy a ruce byly znázorněny dvojdímním způsobem. Postava byla kreslena nejprve obyčejnou tužkou a poté vybarvena pastelkami – převažovala modrá barva. Nebyly znázorněny uši. Dokreslen byl také trávník a pozadí. Linie kresby byly vedeny plynule, se spíše slabým přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 27 cm byla umístěna uprostřed kresebné plochy

papíru. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je tatínek.

Otázka číslo 2: Je oblečen do modrých kalhot a modrého trička s dlouhým rukávem.

KRESBA č. 26

Pohlaví: dívka

Věk: 6, 11

Škola: ZŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	1	1	0	0	1	1	1	0	0	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 11

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Nejprve byla nakreslena hlava, vybarvena žlutou barvou, dále pak obličejové detaily a vlasy. Poté postup kresby pokračoval krkem, trupem a končetinami. Nohy a ruce byly znázorněny dvojdimenzionálním způsobem. Postava byla kreslena nejprve obyčejnou tužkou a poté vybarvena pastelkami – převažovala modrá, zelená a žlutá barva. Nebyly znázorněny uši a prsty na rukou. Dokreslen byl rovněž trávník, květina, strom a obloha (postava je velká přibližně jako strom, ale oproti stromu a květině nestojí na trávě). Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 22 cm byla umístěna uprostřed kresebné plochy papíru. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je kamarád.

Otázka číslo 2: Na sobě má boty na ven, triko s krátkým rukávem a kalhoty.

KRESBA č. 27

Pohlaví: dívka

Věk: 6, 11

Škola: ZŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 14

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal nestandardním způsobem. Nejprve byl nakreslen krk, poté horní končetiny s trupem, dolní končetiny a nakonec hlava s obličejovými detaily a vlasy. Nohy a ruce byly znázorněny dvojdímním způsobem. Postava byla kreslena nejprve obyčejnou tužkou a poté vybarvena pastelkami – převažovala černá, šedivá a hnědá barva. Nebyly znázorněny uši. Připojeny byly také vousy a motiv na tričku. Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 12 cm byla umístěna uprostřed kresebné plochy papíru. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je táta.

Otázka číslo 2: Na sobě má tričko, kalhoty a boty.

KRESBA č. 28

Pohlaví: dívka

Věk: 7

Škola: ZŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 14

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Nejprve byla nakreslena hlava, krk, trup protažený do dolních končetin, poté byly k trupu připojeny horní končetiny

a nakonec byly dokresleny detaily obličeje a vlasy. Nohy a ruce byly znázorněny dvojdimenzionálním způsobem. Postava byla kreslena nejprve obyčejnou tužkou a poté vybarvena pastelkami – převažovala černá a zelená barva. Nebyly nakresleny uši. Na tričku byl znázorněn motiv, v botách tkaničky, vedle postavy auto. Auto i postava stály na zemi. Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 14 cm byla umístěna uprostřed spodní části kresebné plochy papíru. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je táta, jak má to auto.

Otázka číslo 2: Na sobě má dlouhou mikinu, kalhoty a boty.

KRESBA č. 29

Pohlaví: dívka

Věk: 7, 1

Škola: ZŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	0	1	1	0	0	1	1	1	1	0	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 11

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Nejprve byla nakreslena hlava s detaily a vlasy, poté trup a končetiny. Nohy a ruce byly znázorněny dvojdimenzionálním způsobem. Celá postava byla hned kreslena barevnými pastelkami – byla použita především oranžová, modrá, černá a zelená. Nebyly nakresleny uši a krk. Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 19 cm byla umístěna uprostřed kresebné plochy papíru. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je bratr.

Otázka číslo 2: Na sobě má tričko, tepláky a ponožky.

KRESBA č. 30

Pohlaví: dívka

Věk: 7, 1

Škola: ZŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	0	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 12

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Nejprve byla nakreslena hlava s detaily a vlasy, poté krk, trup a končetiny. Nohy a ruce byly znázorněny dvojdimenzionálním způsobem. Celá postava byla nejprve nakreslena obyčejnou tužkou a poté vybarvena pastelkami – byla použita především oranžová, modrá a černá barva. Nebyly nakresleny uši. V obličeji byly znázorněny vousy. Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 15 cm byla umístěna uprostřed horní části kresebné plochy papíru. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je táta.

Otázka číslo 2: Je oblečen do trička a kalhot.

KRESBA č. 31

Pohlaví: chlapec

Věk: 6, 1

Škola: ZŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	1	0	0	0	0	0	1	1	0	1	1	1	0

Celkový počet bodů: 8

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Nejprve byla nakreslena hlava, krk, trup a končetiny. Nohy a ruce byly znázorněny dvojdimenzionálním způsobem. Linie horní

poloviny těla byla nejprve nakreslena oranžovou pastelkou, spodní polovina těla byla nakreslena obyčejnou tužkou, poté byla postava vybarvena – trup byl vybarven obyčejnou tužkou, horní končetiny modrou pastelkou a spodní končetiny oranžovou pastelkou. Nebyly nakresleny uši, nos, vlasy. Linie kresby byly vedeny nesouvisle, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 10 cm byla umístěna uprostřed horní části kresebné plochy papíru. Chování při kresbě bylo neklidné a nervózní. Chlapec si povídal pro sebe, neustále říkal „sakra“, okusoval tužku, nevěděl, jak má kresbu začít. Úkol byl pro něj obtížný. Po dokončení kresby dodal: „Sice neumím moc kreslit, ale tohle se mi teda povedlo.“

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je táta.

Otázka číslo 2: Na sobě má tričko s modrými rukávy a bílé kalhoty.

KRESBA č. 32

Pohlaví: chlapec

Věk: 6, 4

Škola: ZŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 13

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal nestandardním způsobem. Nejprve byla nakreslena jedna noha s botou, druhá noha s botou, trup, krk, hlava s detaily a nakonec ruce. Končetiny byly znázorněny dvojdimenzionálním způsobem. Linie celé kresby byla provedena obyčejnou tužkou a poté byla postava vybarvena pastelkami – byla použita oranžová, zelená, žlutá, modrá a červená barva. Nebyly nakresleny uši a nos. Linie kresby byly vedeny nesouvisle, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 20 cm byla umístěna uprostřed kresebné plochy. Chování při kresbě bylo klidné a zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je táta.

Otázka číslo 2: Na sobě má tričko s dlouhými rukávy, kalhoty a bačkory.

KRESBA č. 33

Pohlaví: chlapec

Věk: 6, 5

Škola: ZŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 13

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Nejprve byla nakreslena hlava s obličejovými detaily, vlasy a kloboukem, krk, horní končetiny, trup a dolní končetiny. Končetiny byly znázorněny dvojdimenzionálním způsobem. Linie celé kresby byla provedena obyčejnou tužkou a poté byla postava vybarvena pastelkami – převažovala černá barva. Nebyly nakresleny uši. Kresba byla doplněna o klobouk, zuby, kufřík, tkaničky bot a slunce. Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 21 cm byla umístěna uprostřed kresebné plochy. Chování při kresbě bylo klidné a zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je táta.

Otázka číslo 2: Na sobě má kvádro, klobouk a nosí kufřík.

KRESBA č. 34

Pohlaví: chlapec

Věk: 6, 6

Škola: ZŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 13

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Nejprve byla nakreslena hlava s obličejovými detaily, vlasy, krk, horní končetiny, trup a dolní končetiny. Končetiny byly znázorněny dvojdímenzionálním způsobem. Postava byla kreslena barevnými pastelkami – byla použita především červená, hnědá barva. Jen končetiny byly napřed nakresleny obyčejnou tužkou a poté vybarveny také obyčejnou tužkou. Nebyly znázorněny uši. Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 9 cm byla umístěna uprostřed dolní části kresebné plochy papíru. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je kamarád.

Otázka číslo 2: Na sobě má červený svetr a kalhoty.

KRESBA č. 35

Pohlaví: chlapec

Věk: 6, 8

Škola: ZŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	0	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 12

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Nejprve byla nakreslena hlava s obličejovými detaily, vlasy, trup, dolní končetiny a nakonec horní končetiny. Každá část těla byla nakreslena samostatně, poté vybarvena a dále bylo pokračováno v kresbě ostatních částí těla. Končetiny byly znázorněny dvojdímenzionálním způsobem. Postava byla kreslena barevnými pastelkami – byla použita především červená, šedivá a hnědá barva. Chybělo znázornění uší a krku. Byly znázorněny vousy. Linie kresby byly vedeny plynule, s výraznějším přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 16 cm byla umístěna uprostřed kresebné plochy papíru. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Pán na obrázku je táta.

Otázka číslo 2: Na sobě má triko, šedivé kalhoty a boty.

KRESBA č. 36

Pohlaví: chlapec

Věk: 6, 9

Škola: ZŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	0	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 12

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal nestandardním způsobem. Nejprve bylo nakresleno tělo, horní končetiny, dále byla nakreslena hlava s obličejovými detaily a kloboukem. Každá část těla byla nakreslena samostatně, poté vybarvena a dále bylo pokračováno v kresbě ostatních částí těla. Končetiny byly znázorněny dvojdimenzionálním způsobem. Postava byla nakreslena černou pastelkou a poté vybarvena také černou pastelkou. Obličej byl vybarven žlutě a boty hnědě. Chybělo znázornění uší a krku. Na hlavě byl znázorněn klobouk a delší vlasy. Linie kresby byly vedeny plynule, s výraznějším přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 22 cm byla umístěna uprostřed kresebné plochy papíru. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Na obrázku je pán.

Otázka číslo 2: Na sobě má cylindr, sako, kalhoty a boty.

KRESBA č. 37

Pohlaví: chlapec

Věk: 6, 10

Škola: ZŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 13

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Nejprve byla nakreslena hlava s obličejovými detaily, vlasy, krk, trup, dolní končetiny a nakonec horní končetiny. Každá část těla byla nakreslena samostatně, poté vybarvena a dále bylo pokračováno v kresbě ostatních částí těla. Končetiny byly znázorněny dvojdímním způsobem. Postava byla kreslena barevnými pastelkami – byla použita především hnědá, modrá a žlutá barva. Chybělo znázornění uší a nosu. Na horním díle oblečení byly znázorněny knoflíky. Linie kresby byly vedeny plynule, se slabým přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 14 cm byla umístěna uprostřed kresebné plochy papíru. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Na obrázku je tatínek.

Otázka číslo 2: Na sobě má oblečení do práce – sako, kalhoty a boty.

KRESBA č. 38

Pohlaví: chlapec

Věk: 7

Škola: ZŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 13

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Nejprve byla nakreslena hlava s obličejovými detaily, vlasy, krk, horní končetiny, trup a dolní končetiny. Každá část těla byla nakreslena samostatně, poté vybarvena a dále bylo pokračováno v kresbě ostatních částí těla. Končetiny byly znázorněny dvojdímním způsobem. Postava

byla kreslena barevnými pastelkami – byla použita především hnědá, modrá a oranžová barva. Chybělo znázornění uší. Kresba byla doplněna o travu, chodník, oblohu a slunce. Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 10 cm byla umístěna uprostřed kresebné plochy papíru. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Na obrázku je chlapecek.

Otázka číslo 2: Na sobě má tričko s dlouhým rukávem, hnědé kalhoty a černé boty.

KRESBA č. 39

Pohlaví: chlapec

Věk: 7

Škola: ZŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 14

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Nejprve byla nakreslena hlava s obličejovými detaily, vlasy, uši, dále krk, trup, horní končetiny a dolní končetiny. Každá část těla byla nakreslena samostatně, poté vybarvena a dále bylo pokračováno v kresbě ostatních částí těla. Končetiny byly znázorněny dvojdimenzionálním způsobem. Postava byla kreslena nejprve obyčejnou tužkou, poté vybarvena pastelkami – byla použita především hnědá, zelená, oranžová barva. Na horním díle oblečení byl znázorněn motiv, byly vyznačeny články prstů a detaily uší. Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 17 cm byla umístěna uprostřed kresebné plochy papíru. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Na obrázku je bratr.

Otázka číslo 2: Na sobě má svetr, kalhoty a bačkory.

KRESBA č. 40

Pohlaví: chlapec

Věk: 7

Škola: ZŠ

Obsahová část	B1	B2	B3	B4	B5	B6	B7	B8	B9	B10	B11	B12	B13	B14	B15
	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1

Celkový počet bodů: 11

Přímé pozorování:

Postup kresby probíhal standardním způsobem. Nejprve byla nakreslena hlava s obličejovými detaily, dále krk, trup, horní končetiny a dolní končetiny. Každá část těla byla nakreslena samostatně, poté vybarvena a dále bylo pokračováno v kresbě ostatních částí těla. Končetiny byly znázorněny dvojdímním způsobem. Postava byla kreslena barevnými pastelkami – byla použita především hnědá, zelená a šedá barva. Chybělo znázornění uší a vlasů. Linie kresby byly vedeny plynule, s přiměřeným přítlakem kresebného nástroje. Postava o velikosti 12 cm byla umístěna uprostřed spodní části kresebné plochy papíru. Chování při kresbě bylo klidné a soustředěné, zadaný úkol byl proveden bez problémů.

Rozhovor:

Otázka číslo 1: Na obrázku je bratr.

Otázka číslo 2: Na sobě má svetr a kalhoty.

6.7 Výsledky výzkumu

6.7.1 Výsledky obsahové části kresby lidské postavy

V tabulce 1 byly prezentovány celkové součty bodů z obsahové části kresby postavy a průměry bodů z obsahové části kresby postavy obou věkových skupin rozdělených dle pohlaví.

Děvčata 5–6 let: Této cílové skupině odpovídaly kresby č. 1 až č. 10 (viz kapitola 6.6). U těchto deseti kreseb byly sečteny celkové počty bodů, které byly získány z obsahové části. Celkový součet činil 114 bodů. Z toho vyplývá, že průměr bodů

jednotlivců této cílové skupiny byl 11,4 bodů z obsahové části (maximální počet byl 15 bodů). Děvčata ve věku 5–6 let tedy z obsahové části získala průměrně 11,4 bodů z 15.

Chlapci 5–6 let: Této cílové skupině odpovídaly kresby č. 11 až č. 20 (viz kapitola 6.6). U těchto deseti kreseb byly sečteny celkové počty bodů, které byly získány z obsahové části. Celkový součet činil 97 bodů. Z toho vyplývá, že průměr bodů jednotlivců této cílové skupiny byl 9,7 bodů z obsahové části (maximální počet byl 15 bodů). Chlapci ve věku 5–6 let tedy z obsahové části získali průměrně 9,7 bodů z 15.

Děvčata ve věku 5–6 let získala z obsahové části více bodů než stejně staří chlapci.

Děvčata 6–7 let: Této cílové skupině odpovídaly kresby č. 21 až č. 30 (viz kapitola 6.6). U těchto deseti kreseb byly sečteny celkové počty bodů, které byly získány z obsahové části. Celkový součet činil 130 bodů. Z toho vyplývá, že průměr bodů jednotlivců této cílové skupiny byl 13 bodů z obsahové části (maximální počet byl 15 bodů). Děvčata ve věku 6–7 let získala tedy průměrně z obsahové části 13 bodů z 15.

Chlapci 6–7 let: Této cílové skupině odpovídaly kresby č. 31 až č. 40 (viz kapitola 6.6). U těchto deseti kreseb byly sečteny celkové počty bodů, které byly získány z obsahové části. Celkový součet činil 122 bodů. Z toho vyplývá, že průměr bodů jednotlivců této cílové skupiny byl 12,2 bodů z obsahové části (maximální počet byl 15 bodů). Chlapci ve věku 5–6 let tedy z obsahové části získali průměrně 9,7 bodů z 15.

Děvčata ve věku 6–7 let získala z obsahové části více bodů než chlapci.

Děvčata ve věku 5–6 let a 6–7 let získala dohromady z obsahové části více bodů než chlapci ve věku 5–6 let a 6–7 let.

Tabulka 1: Dosažené výsledky obsahové části

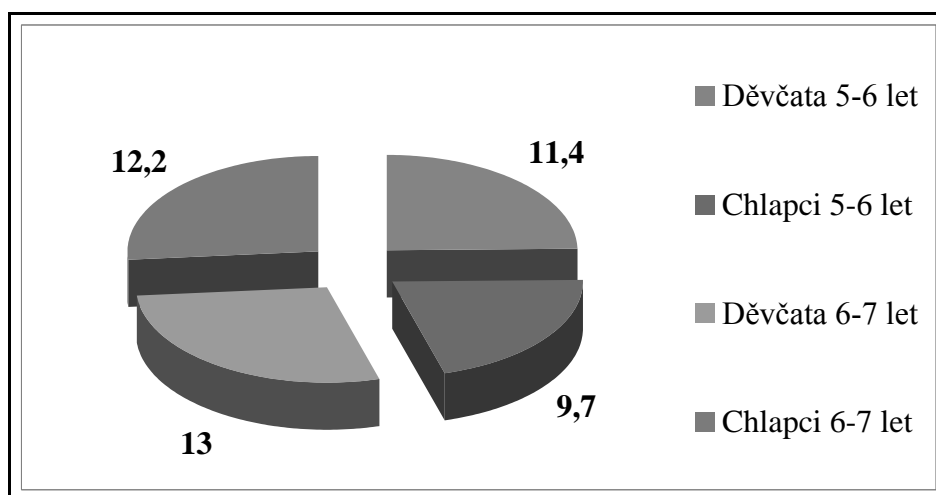
Cílová skupina	Velikost cílové skupiny	Celkový součet bodů z obsahové části	Průměr bodů z obsahové části
Děvčata 5–6 let	10	114	11,4
Chlapci 5–6 let	10	97	9,7
Děvčata 6–7 let	10	130	13
Chlapci 6–7 let	10	122	12,2

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

V grafu 1 bylo znázorněno, kolik měli chlapci a dívky obou věkových skupin průměrně bodů z obsahové části.

Nejvíce bodů získala cílová skupina ve věku děvčat 6–7 let, jejich průměr z obsahové části činil 13 bodů. Na pomyslném druhém místě skončila cílová skupina chlapců ve věku 6–7 let, jejich průměr z obsahové části činil 12,2 bodů. Na pomyslném třetím místě skončila cílová skupina děvčat ve věku 5–6 let, jejich průměr z obsahové části činil 11,4 bodů. Nejméně bodů získala cílová skupina chlapců ve věku 5–6 let, jejich průměr z obsahové části činil 9,7 bodů.

Graf 1: Průměr bodů obsahové části

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

6.7.2 Výsledky z obsahové části kresby lidské postavy a z dotazníku pro rodiče

V tabulce 2 byly uvedeny výsledné body jednotlivců z obsahové části a výsledné body jednotlivců z dotazníku, který vyplnili rodiče dětí. Daná kresba byla vždy uvedena pod příslušným číslem, se kterým korespondovaly výsledné body z obsahové části a výsledné body z dotazníku pro rodiče.

Tabulka 2: Výsledné body jednotlivců z obsahové části a z dotazníku pro rodiče

Kresba č.	Body z obsahové části	Body z dotazníku pro rodiče	Kresba č.	Body z obsahové části	Body z dotazníku pro rodiče
1	11	10	21	13	8
2	5	6	22	15	9
3	12	8	23	13	5
4	9	9	24	13	7
5	12	9	25	14	7
6	15	9	26	11	8
7	10	8	27	14	10
8	14	10	28	14	7
9	14	10	29	11	7
10	12	8	30	12	4
11	12	10	31	8	4
12	13	10	32	13	6
13	6	5	33	13	8
14	7	8	34	13	7
15	13	7	35	12	7
16	12	8	36	12	10
17	8	3	37	13	10
18	10	6	38	13	7
19	12	8	39	14	11
20	4	7	40	11	11

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Tabulka 3 byla sestavena pro celkové posouzení detailní propracovanosti kreseb. Bylo v ní rozškálováno detailní provedení kreseb podle dosažených bodů z obsahové části kresby postavy. Maximální počet z obsahové části byl 15 bodů. Do posuzování detailnosti kresby byly zahrnuty obě věkové skupiny (dívky, chlapci ve věku 5–6 let a dívky, chlapci ve věku 6–7 let)

Kresba, která dosáhla 11 až 15 bodů z obsahové části, byla zařazena do kreseb více detailně propracovaných. Kresbu více detailně propracovanou mělo celkem 31 dětí, což činilo 77,5 %.

Kresba, která dosáhla 6 až 10 bodů z obsahové části, byla zařazena do kreseb středně detailně propracovaných. Kresbu středně detailně propracovanou mělo celkem 7 dětí, což činilo 17,5 %.

Kresba, která dosáhla 0 až 5 bodů z obsahové části, byla zařazena do kreseb méně detailně propracovaných. Kresbu méně detailně propracovanou měly celkem 2 děti, což činilo 5 %.

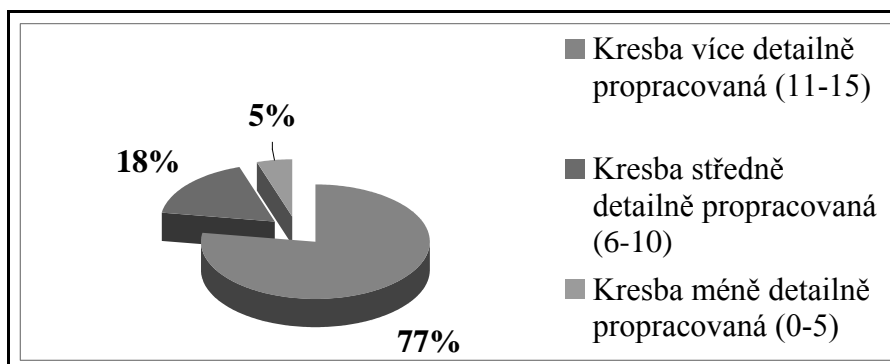
Tabulka 3: Detailní propracovanost kreseb podle bodů z obsahové části

Obsahová část	Počet dětí	Procento
Kresba více detailně propracovaná (11-15 bodů)	31	77,5 %
Kresba středně detailně propracovaná (6-10 bodů)	7	17,5 %
Kresba méně detailně propracovaná (0-5 bodů)	2	5,0 %
Celkem	40	100,0 %

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Na grafu 2 byla procentuálně znázorněna detailní propracovanost kresby. Nejvíce dětí z obou věkových skupin (77,5 % – v grafu zaokrouhлено na 77 %) mělo kresbu více detailně propracovanou. Kresbu středně detailně propracovanou mělo 17,5 % dětí z obou věkových skupin (v grafu zaokrouhлено na 18 %) a kresbu méně detailně propracovanou mělo 5 % dětí z obou věkových skupin.

Graf 2: Detailní propracovanost kreseb podle bodů z obsahové části v procentech

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Tabulka 4 byla sestavena pro celkové posouzení vztahu dětí ke kresebným činnostem (vztahu dítěte ke kresebným činnostem je zahrnut i přístup rodičů ke kresbě dítěte – zda své dítě v této činnosti podporují a jaký vztah měli ke kresebným činnostem v dětství oni sami). Hodnocení vztahu dítěte ke kresebným činnostem bylo provedeno na základě dotazníků, které vyplnili rodiče pozorovaných dětí. Bodové hodnoty z dotazníku byly rozškálovány a podle této škály byl určován vztah dětí ke kresebným činnostem. Maximální počet bodů získaných z dotazníku bylo 12. Do posuzování vztahu ke kresebným činnostem byly zahrnuty obě věkové skupiny (dívky, chlapci ve věku 5–6 let a dívky, chlapci ve věku 6–7 let).

Nejvíce dětí (celkem 23) má ke kresebným činnostem vztah neutrální. Pozitivní vztah ke kresebným činnostem má 14 dětí a negativní vztah ke kresebným činnostem mají pouze 3 děti.

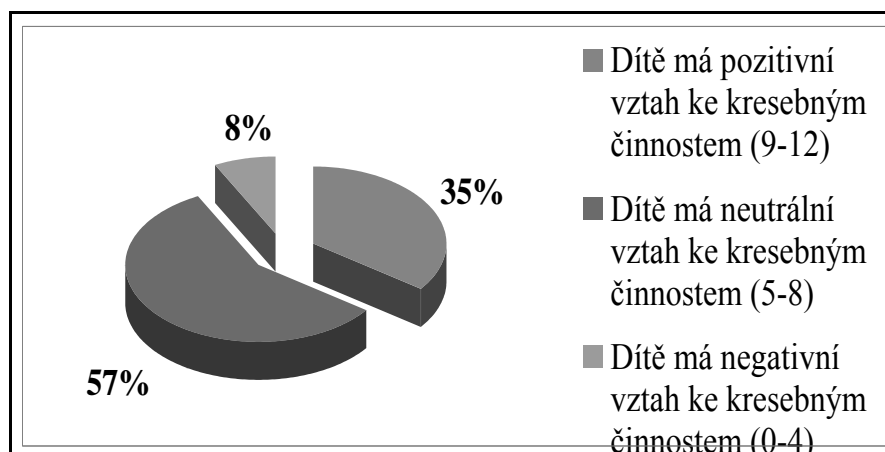
Tabulka 4: Vztah dětí ke kresebným činnostem

Dotazník	Počet dětí	Procento
Dítě má pozitivní vztah ke kresebným činnostem (9–12 bodů)	14	35,0 %
Dítě má neutrální vztah ke kresebným činnostem (5–8bodů)	23	57,5 %
Dítě má negativní vztah ke kresebným činnostem (0–4 bodů)	3	7,5 %
Celkem	40	100,0 %

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

V grafu 3 byly znázorněny vztahy dětí ke kresebným činnostem v procentech. Neutrální vztah ke kresebným činnostem má nejvíce zkoumaných dětí – 57,5 % (v grafu zaokrouhlo na 57 %). Pozitivní vztah ke kresebným činnostem má 35 % dětí. Negativní vztah ke kresebným činnostem má 7,5 % dětí (v grafu zaokrouhlo na 8 %).

Graf 3: Vztah dítěte ke kresebným činnostem

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

V tabulce 3 byla prezentována celková detailní propracovanost kreseb podle bodů z obsahové části všech 40 dětí (celý výzkumný vzorek).

V tabulce 4 byl uveden celkový vztah všech 40 dětí ke kresebným činnostem.

V tabulce 2 byly přehledně uvedeny body jednotlivců z obsahové části a body z dotazníku pro rodiče. Pomocí bodového škálování v tabulce 3 a tabulce 4 lze zjistit, na jaké úrovni jsou jednotlivci s detailní propracovaností kresby a jaký mají vztah ke kresebným činnostem. Například: kresba č. 1 dosáhla 11 bodů z obsahové části a 10 bodů z dotazníku pro rodiče. Podle škálování v tabulce 3 lze zjistit, že kresba, která má 11 bodů z obsahové části, se řadí do kreseb více detailně propracovaných a podle škálování v tabulce 4 lze zjistit, že výsledek z dotazníku pro rodiče, tj. 10 bodů, vypovídá o dítěti, že má pozitivní vztah ke kresebným činnostem.

6.7.3 Výsledky z dotazníku pro pedagogy

V následujících tabulkách a grafech budou prezentovány výsledky z dotazníku, na který odpovídali pedagogové ze ZŠ Burešova a MŠ Bojasova. Celkem bylo pedagogům rozdáno 40 dotazníků (20 do ZŠ Burešova a 20 do MŠ Bojasova), všechny dotazníky byly zodpovězeny a vráceny.

Vyhodnocení otázky č. 1

V tabulce 5 byly uvedeny výsledky otázky č. 1 (Jste pedagog v MŠ nebo ZŠ?). 20 pedagogů uvedlo své působení v MŠ a 20 pedagogů v ZŠ.

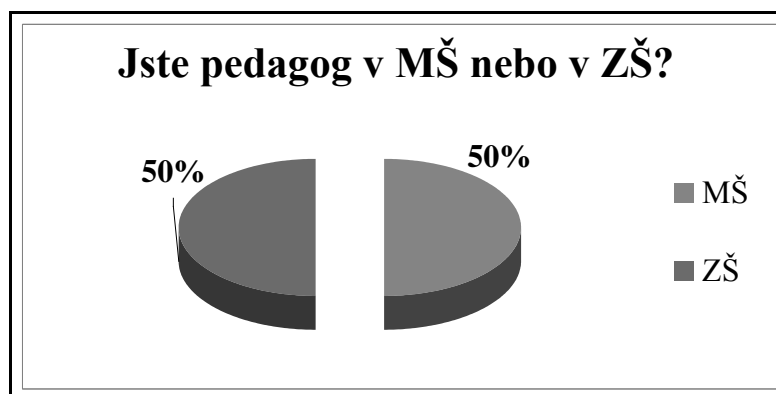
Tabulka 5: Otázka č. 1

Jste pedagog v MŠ nebo ZŠ?	Počet	Procento
MŠ	20	50,0%
ZŠ	20	50,0%
Celkem	40	100,0%

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

V grafu 4 byla znázorněna 50% účast pedagogů MŠ a 50% účast pedagogů ZŠ na vyplnění dotazníku.

Graf 4: Otázka č. 1

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Vyhodnocení otázky č. 2

V tabulce 6 byly uvedeny výsledky otázky č. 2. Tato otázka se zabývá pohledem pedagogů na dětskou kresbu.

Nejvíce pedagogů (35) vnímá kresbu jako poznání osobnosti dítěte. Pět pedagogů neví, jak vnímají dětskou kresbu. Žádný pedagog nevnímá kresbu jako projev výtvarného talentu.

Tabulka 6: Otázka č. 2

Považujete kresbu dítěte za specifickou obrazovou řeč?	Počet	Procento
Kresbu vnímám jako projev výtvarného talentu	0	0,0 %
Kresbu vnímám jako poznání osobnosti dítěte	35	87,5 %
Nevím	5	12,5 %
Celkem	40	100,0 %

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

V grafu 5 bylo procentuálně znázorněno, jak pedagogové vnímají kresbu dítěte. 87 % pedagogů vnímá kresbu jako poznání osobnosti, 13 % pedagogů neví, jak chápou dětskou kresbu a 0 % pedagogů vnímá kresbu jako projev výtvarného projevu.

Graf 5: Otázka č. 2

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Vyhodnocení otázky č. 3

V tabulce 7 byly vyhodnoceny výsledky otázky č. 3, která se zabývala hodnocením inteligence z kresby dítěte.

Nejvíce pedagogů (32) je přesvědčeno, že orientačně lze z kresby dítěte hodnotit jeho inteligenci, ale je třeba mít na posouzení více obrázků. Šest pedagogů si myslí, že z kresby dítěte nelze posoudit jeho inteligenci. Dva pedagogové nevědí, zda je možné z kresby dítěte posoudit jeho inteligenci.

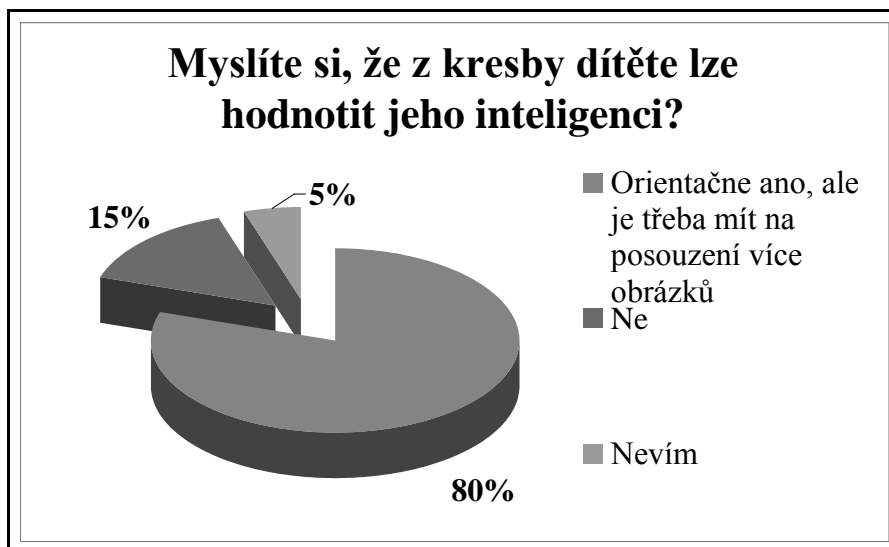
Tabulka 7: Otázka č. 3

Myslíte si, že z kresby dítěte lze hodnotit jeho inteligenci?	Počet pedagogů	Procento
Orientačně ano, ale je třeba mít na posouzení více obrázků	32	80,0 %
Ne	6	15,0 %
Nevím	2	5,0 %
Celkem	40	100,0 %

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

V grafu 6 byly v procentech znázorněny odpovědi na otázku č. 3. Nevíce pedagogů (celkem 80 %) si myslí, že z kresby dítěte lze orientačně hodnotit jeho inteligenci, ale je zapotřebí mít na posouzení více obrázků. 15 % pedagogů si myslí, že z kresby dítěte nelze hodnotit jeho inteligenci. 5 % pedagogů neví, zda lze z kresby dítěte hodnotit jeho inteligenci.

Graf 6: Otázka č. 3

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Vyhodnocení otázky č. 4

V tabulce 8 byla vyhodnocena otázka č. 4, která se zabývá problémem, zda pedagogové provádějí u dětí orientační analýzu kresebného projevu.

Orientační analýzu kresebného projevu provádí 18 pedagogů. Občas orientační analýzu provádí 17 pedagogů, ale raději to nechávají na odbornících. Na orientační analýzu kresebného projevu si netroufá 5 pedagogů.

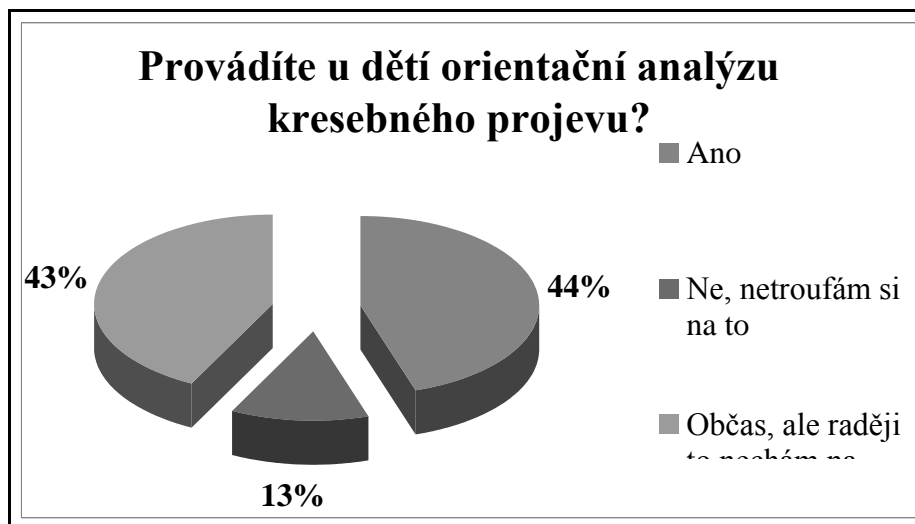
Tabulka 8: Otázka č. 4

Provádíte u dětí orientační analýzu kresebného projevu?	Počet	Procento
Ano	18	45,0 %
Ne, netroufám si na to	5	12,5 %
Občas, ale raději to nechám na jiném odborníkovi	17	42,5 %
Celkem	40	100,0 %

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

V grafu 7 bylo znázorněno, kolik procent pedagogů provádí u dětí orientační analýzu kresebného projevu. 44 % pedagogů orientační analýzu u dětí provádí. 43 % pedagogů orientační analýzu provádí jen občas, raději to ovšem nechávají na odborníkovi. 13 % pedagogů orientační analýzu kresebného projevu neprovádí, protože si na to netroufá.

Graf 7: Otázka č. 4

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Vyhodnocení otázky č. 5

Tabulka 9 vyhodnocuje odpovědi na otázku, zda jsou pedagogové schopni z kresby dítěte poznat, že jej něco trápí.

Většina dotazovaných pedagogů si myslí, že jsou schopni z kresby dítěte poznat, že jej něco trápí. Třináct pedagogů si není jista, zda pozná z kresby dítěte, že jej něco trápí. Jeden pedagog je přesvědčen o tom, že z kresby dítěte nepozná, zda má nějaké problémy.

Tabulka 9: Otázka č. 5

Myslíte si, že jste schopná z kresby dítěte poznat, že jej něco trápí, nebo má nějaké problémy?	Počet	Procento
Ano	26	65,0 %
Ne	1	2,5 %
Nejsem si jistá, zda to poznám	13	32,5 %
Celkem	40	100,0 %

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

V grafu 8 byly procentuálně znázorněny odpovědi na otázku č. 5, která se zabývá schopností poznat z kresby dítěte, že jej něco trápí. 64 % pedagogů si myslí, že z kresby dítěte pozná, zda má nějaké problémy. 33 % pedagogů si není jisto, zda pozná dětské problémy vyplývající z kresby. 3 % pedagogů nepozná z kresby dítěte, že jej něco trápí.

Graf 8: Otázka č. 5

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Vyhodnocení otázky č. 6

V tabulce 10, která vyhodnocuje otázku č. 6, byly uvedeny kresebné testy, jaké nejčastěji znají pedagogové. Někteří pedagogové uvedli například 3–4 kresebné testy, které znají, jiní pedagogové neuvedli ani jeden test.

Nejvíce známý je pro pedagogy test lidské postavy, většina pedagogů ho uváděla v souvislosti s Jiráskovým testem školní zralosti. Test lidské postavy zná 25 pedagogů ze 40. Na druhém místě se umístil test rodiny a test začarované rodiny. Test rodiny zná 13 pedagogů ze 40 a test začarované rodiny zná také 13 pedagogů ze 40. Další nejnámější je test stromu neboli Baumtest. Tento test zná 12 pedagogů ze 40. Test hvězd a vln znají pouze 2 pedagogové ze 40. Jeden pedagog ze 40 zná test domu. Naopak vůbec žádný kresebný test, který je využíván diagnosticky, nezná 7 učitelů ze 40.

Tabulka 10: Otázka č. 6

Jaké znáte kresebné testy, které se využívají diagnosticky?	Počet	Počet celkem	Procento	Procento celkem
Test kresby postavy	25	40	62,5 %	100,0 %
Test stromu	12	40	30,0 %	100,0 %
Kresba začarované rodiny	13	40	32,5 %	100,0 %
Kresba rodiny	13	40	32,5 %	100,0 %
Test hvězd a vln	2	40	5,0 %	100,0 %
Test domu	1	40	2,5 %	100,0 %
Žádný test neznají	7	40	17,5 %	100,0 %

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Vyhodnocení otázky č. 7

Tabulka 11 prezentuje odpovědi na otázku č. 7, která se zajímá o rozbor dětského kresebného projevu ve volném čase pedagoga.

Občas se ve volném čase věnuje dětskému kresebnému projevu 25 pedagogů. 10 pedagogů se dětskému kresebnému projevu věnuje často a rádo (nejčastěji formou

seminářů a různých kurzů zaměřených na tuto tematiku). 5 pedagogů se ve svém volném čase o dětský kresebný projev vůbec nezajímá.

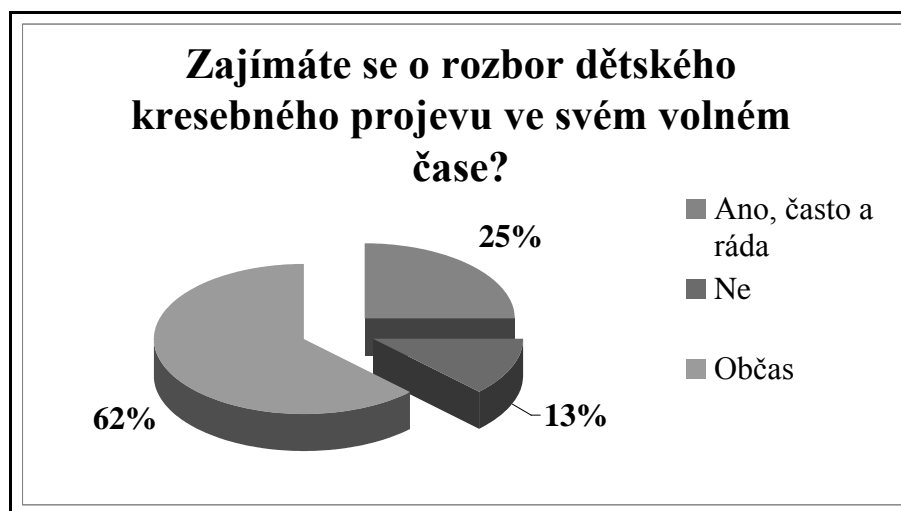
Tabulka 11: Otázka č. 7

Zajímáte se o rozbor dětského kresebného projevu ve svém volném čase?	Počet	Procento
Ano, často a ráda	10	25,0 %
Ne	5	12,5 %
Občas	25	62,5 %
Celkem	40	100,0 %

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

Odpovědi na otázku č. 7 byly znázorněny v procentech v grafu 9. 62 % pedagogů se rozboru dětského kresebného projevu věnuje občas. 10 % pedagogů se dětskému kresebnému projevu rádo a často a 5 % pedagogů se o svém volném čase dětskému kresebnému projevu nevěnuje vůbec.

Graf 9: Otázka č. 7

Zdroj: autor práce (vlastní šetření)

6.7.4 Výsledky přímého pozorování

Přímé pozorování při procesu kresby bylo zaměřeno především na: postup kresby, dimenziálnost horních a dolních končetin, používání barev, velikost kresby a její umístění na ploše papíru, vynechání určitých částí těla, znázornění zvláštních detailů, linii kresby, chování u kresby, postoj k zadanému úkolu, případný komentář.

Výsledky z přímého pozorování byly shrnuty podle pohlaví a podle věkové skupiny dětí.

Dívky 5–6 let (kresba č. 1–10)

Devět děvčat postupovalo v zobrazování postavy standardním způsobem. Jedna dívka postupovala nestandardním způsobem.

Čtyři děvčata znázornila končetiny jednodimenzionálně a šest děvčat dvojdimenzionálně.

V pěti kresbách byla nejprve nakreslena kontura postavy (nejčastěji černá) a poté byla postava vybarvena. V ostatních kresbách byla celá postava okamžitě kreslena barevně. V jedné kresbě byla kontura postavy nakreslena hnědou barvou, ale následně nebyla postava vybarvena. Většina kreseb byla přiměřeně barevná. Nejvíce byly preferovány barvy: černá, hnědá, modrá, červená, oranžová a žlutá.

Nejmenší kresba měřila 10 cm a největší 24 cm. Průměrně kresba měřila okolo 17 cm. Většina kreseb byla umístěna přibližně uprostřed plochy papíru.

Nejčastěji byly v kresbě postavy vynechány uši – celkem 8 dívek je neznázornilo.

Mezi zvláštní detaily, které byly v kresbě znázorněny, patří: červené tváře, kapuca na hlavě, kapsy na kalhotách, tkaničky v botách, snubní prstýnek. V některých kresbách bylo dokresleno pozadí (tráva, nebe, slunce či dům).

Ve většině kreseb byla linie vedena plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje.

Všechny dívky se při kresbě chovaly klidně a soustředěně a zadaný úkol zvládly bez obtíží či problémů.

Kresbu komentovala pouze jedna dívka. Ostatní kresby probíhaly bez komentářů dívek.

Chlapci 5–6 let (kresba č. 11–20)

Osm chlapců postupovalo v zobrazování postavy standardním způsobem. Dva chlapci postupovali nestandardním způsobem.

Pět chlapců znázornilo končetiny jednodimenzionálně a tři chlapci dvojdimenzionálně. V jedné kresbě byly horní končetiny jednodimenzionální a dolní končetiny dvojdimenzionální. V jedné kresbě dokonce nebyly horní končetiny znázorněny vůbec a dolní končetiny byly dvojdimenzionální.

V devíti kresbách byla nejprve nakreslena kontura postavy (nejčastěji černá) a poté byla postava vybarvena. V jedné kresbě byla celá postava okamžitě kreslena barevně a v jedné kresbě byla nakreslena pouze kontura postavy, ale postava nebyla následně vybarvena. Většina kreseb byla přiměřeně barevná. Nejvíce byly preferovány barvy: červená, oranžová, zelená, modrá, šedá.

Nejmenší kresba měřila 10 cm a největší 28 cm. Průměrně kresba měřila okolo 17 cm. Všechny kresby byly umístěny přibližně uprostřed plochy papíru.

Nejčastěji byly v kresbě postavy vynechány uši – celkem sedm chlapců uši vynechalo.

Zvláštní detaily, znázorněné v kresbě, nebyly v této skupině zaznamenány.

Ve většině kreseb byla linie vedena plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje.

Čtyři chlapci se při kresbě chovali nervózně, neklidně a postavu se jim kreslit nechtělo. Se splněním úkolu měli potíže. Ostatní chlapci se při kresbě chovali klidně a soustředěně a zadaný úkol zvládli bez obtíží či problémů.

Svou kresbu komentoval a hodnotil pouze jeden chlapec. Ostatní kresby probíhaly bez komentářů.

Dívky 6–7 let (kresba č. 21–30)

Devět děvčat postupovalo v zobrazování postavy standardním způsobem. Jedna dívka postupovala nestandardním způsobem.

Všechna děvčata znázornila končetiny dvojdimenzionálně.

V osmi kresbách byla nejprve nakreslena kontura postavy (nejčastěji obyčejnou tužkou) a poté byla postava vybarvena. Ve dvou kresbách byla celá postava okamžitě

kreslena barevně. Většina kreseb byla přiměřeně barevná. Byly použity všechny barvy, nejvíce však: černá, hnědá, modrá, oranžová a zelená.

Nejmenší kresba měřila 12 cm a největší 27 cm. Průměrně kresba měřila okolo 19 cm. Většina kreseb byla umístěna přibližně uprostřed plochy papíru.

Nejčastěji byly v kresbě postavy vynechány uši – celkem 8 dívek je neznázornilo.

Mezi zvláštní detaily, které byly v kresbě znázorněny, patří: kšiltovka, motiv na horním díle oblečení, tkaničky v botách, vousy, pásek. V některých kresbách bylo dokresleno pozadí (tráva, nebe, slunce, květiny, auto).

Ve většině kreseb byla linie vedena plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje.

Všechny dívky se při kresbě chovaly klidně a soustředěně a zadaný úkol zvládly bez obtíží či problémů.

Všechny kresby probíhaly bez komentářů dívek.

Chlapci 6–7 let (kresba č. 31–40)

Osmdesát chlapců postupovalo v zobrazování postavy standardním způsobem. Dva chlapci postupovali nestandardním způsobem.

Všichni chlapci znázornili končetiny dvojdimenzionálně.

V pěti kresbách byla nejprve nakreslena kontura postavy (nejčastěji obyčejnou tužkou) a poté byla postava vybarvena. Ve zbývajících pěti kresbách byla celá postava okamžitě kreslena barevně. Většina kreseb byla přiměřeně barevná. Nejvíce byly preferovány barvy: hnědá, oranžová, modrá, červená, zelená.

Nejmenší kresba měřila 9 cm a největší 22 cm. Průměrně kresba měřila okolo 15 cm. Všechny kresby byly umístěny přibližně uprostřed plochy papíru.

Nejčastěji byly v kresbě postavy vynechány uši – celkem devět chlapců uši vynechalo.

Zvláštní detaily, znázorněné v kresbě, byly: klobouk (byl znázorněn hned dvakrát), zuby, kufřík, tkaničky bot, motiv na horním díle oblečení, články prstů, detaily uší, vousy, knoflíky na oblečení. Dále byly některé kresby doplněny o pozadí (obloha, slunce, tráva, chodník).

Ve většině kreseb byla linie vedena plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje.

Jeden chlapec se při kresbě choval nervózně a neklidně. Se splněním úkolu měl potíže. Ostatní chlapci se při kresbě chovali klidně a soustředěně a zadaný úkol zvládli bez obtíží či problémů.

Svou kresbu komentoval a hodnotil pouze jeden chlapec. Ostatní kresby probíhaly bez komentářů.

Svou kresbu komentoval a hodnotil pouze jeden chlapec. Ostatní kresby probíhaly bez komentářů.

Z přímého pozorování vyplynulo, že naprostá většina všech pozorovaných dětí postupuje při kresbě standardním způsobem. Všechny děti ve věku 6–7 let měly končetiny znázorněné dvojdímním způsobem. U dětí 5–6 let se ještě objevovaly jednodímně znázorněné končetiny. Nejčastěji byla napřed znázorněna kontura postavy a poté byla postava vybarvena barevně. Většina kreseb byla přiměřeně barevně provedena. Barvy byly vybírány pečlivě, aby byla kresba líbivá. Průměrné velikosti postav obou věkových skupin se pohybovaly od 15 cm do 19 cm. Ve většině případů byly kresby umístěny přibližně uprostřed plochy papíru. Nejčastěji byly v kresbě obou věkových skupin vynechány uši. Zejména u věkové skupiny 6–7 let byl zaznamenán větší počet zvláštních detailů znázorněných v kresbě postavy. Nejčastěji mezi ně patřily tkaničky od bot, motiv na horním díle oblečení, překvapivé bylo znázornění klobouku, či zubů. V některých kresbách bylo dokresleno i pozadí. V kresbách obou věkových skupin byla linie kresby vedena většinou plynule, s přiměřeným přitlakem kresebného nástroje. Chování při kresbě bylo také u většiny dětí klidné, soustředěné a úkol byl zvládnut bez větších obtíží. Většina kreseb probíhala bez komentářů.

6.7.5 Výsledky rozhovoru

Rozhovor s dítětem po procesu kresby byl zaměřen na následující otázky:

Otázka č. 1: Jakého pána jsi nakreslil, kdo to je?

Otázka č. 2: Jaké oblečení má pán na sobě?

Výsledky z rozhovoru byly shrnuty podle pohlaví a podle věkové skupiny dětí.

Dívky 5–6 let

Osmděvčet kreslilo svého tatínka, jedna dívka kreslila mamčinu přítele a jedna dívka bratra.

Nejvíce dívek „oblékalo“ své postavy do kalhot (džínů) a trička, dále také do bund či mikin. Na nohou měly postavy nejčastěji znázorněny boty a některé také bačkory či ponožky. Jedna dívka nevěděla, co má její postava na sobě za oblečení.

Chlapci 5–6 let

Všichni chlapci kreslili svého tatínka.

Chlapci nejčastěji oblékali své postavy do trička a kalhot, ale také do kombinéz a montérek. Dva chlapci nevěděli, co má jejich postava na sobě za oblečení.

Dívky 6–7 let

Sedm dívek kreslilo svého tatínka. Ostatní tři dívky kreslily dědečka, bratra, kamaráda.

Dívky nejčastěji oblékaly nakreslené postavy do trička, kalhot a bot.

Chlapci 6–7 let

Pět chlapců kreslilo svého tatínka. Ostatních pět chlapců kreslilo například bratra, kamaráda, chlapečka a pána.

Chlapci nejčastěji znázorňovali na svých postavách trička, svetry, kalhoty, boty, ale také saka a cylindry.

Z rozhovoru s dětmi vyplynulo, že naprostá většina kreslila svého tatínka, který byl nejčastěji oblečen do trička, kalhot a bot. Zejména ve skupině chlapců 6–7 let se několikrát objevilo znázorněné sako, které tatínek nosí do práce.

6.8 Interpretace výsledků

Na začátku výzkumu byly stanoveny tři hypotézy, které byly v této kapitole vyhodnoceny.

Hypotéza č. 1: Děvčata obou věkových skupin mají v kresbě lidské postavy znázorněno více detailů než chlapci (mají kresbu obsahově kvalitnější).

Tato hypotéza byla ověřována na základě testu kresby lidské postavy konkrétně podle obsahové části, která zjišťuje počet detailů a jejich kvalitu. Test kresby lidské postavy byl aplikován na děti předškolního věku a mladšího školního věku, které byly rozděleny dle pohlaví a dle věku: dívky 5–6 let, chlapci 5–6 let, dívky 6–7 let, chlapci 6–7 let.

Předpokládalo se, že dívky získají v obsahové části více bodů než chlapci.

Ve věkové skupině 5–6 let získaly dívky z obsahové části celkem 114 bodů a chlapci 97 bodů. Dívky tedy získaly o 17 bodů více než chlapci, z čehož vyplývá, že měly kresby propracovanější, s více detaily než chlapci.

Ve věkové skupině 6–7 let získaly dívky z obsahové části celkem 130 bodů a chlapci 122 bodů. Dívky tedy získaly o 8 bodů více než chlapci, z čehož vyplývá, že měly kresby propracovanější, s více detaily než chlapci.

V obou věkových skupinách měly dívky kresby lidské postavy propracovanější, s více detaily, tudíž byla hypotéza č. 1 potvrzena.

Hypotéza č. 2: Děti, které se ve volném čase věnují kresebným činnostem a mají k nim pozitivní vztah, budou mít kresbu více detailně propracovanou.

Hypotéza byla ověřována pomocí výsledků z dotazníku, který vyplnili rodiče pozorovaných dětí a pomocí výsledků z obsahové části testu kresby lidské postavy.

Kresbu více detailně propracovanou (11–15 bodů získaných z obsahové části) mělo 31 dětí, ale pozitivní vztah k ke kresebným činnostem (9–12 bodů získaných z dotazníku) mělo pouze 14 dětí.

Kresbu středně detailně propracovanou (6–10 bodů získaných z obsahové části) mělo 7 dětí, ale neutrální vztah ke kresebným činnostem (5–8 bodů získaných z dotazníku) mělo 23 dětí.

Kresbu méně detailně propracovanou (0–5 bodů získaných z obsahové části) měly 2 děti a negativní vztah ke kresebným činnostem (0–4 body bodů získaných z dotazníku) měly 3 děti.

Po vyhodnocení výsledků lze shrnout, že zde není přímá úměra mezi více detailně propracovanou kresbou a pozitivním vztahem ke kresebným činnostem. Z výsledků šetření je patrné, že dítě, které má ke kreslení neutrální vztah, může mít kresbu více detailně propracovanou. Vzhledem k tomu nemůže být tato hypotéza jednoznačně potvrzena.

Hypotéza č. 3: Pedagogové působící na ZŠ a MŠ vnímají dětskou kresbu jako významnou diagnostickou činnost.

Tato hypotéza byla ověřována pomocí dotazníku, který byl rozdán pedagogům na ZŠ a MŠ. Dotazník byl zaměřen především na přístup pedagogů k dětskému výtvarnému projevu. Skupinu respondentů tvořilo 20 pedagogů ze ZŠ a 20 pedagogů z MŠ.

V dotazníku pedagogové odpovídali takto:

87 % pedagogů vnímá kresbu dítěte jako poznání jeho osobnosti. 80 % pedagogů si myslí, že z kresby dítěte lze orientačně posoudit jeho inteligenci, ale musí mít na posouzení více obrázků. 45 % pedagogů provádí u dětí orientační analýzu kresebného projevu. 65 % pedagogů si myslí, že z kresby dítěte poznají, že jej něco trápí nebo má nějaké problémy. Skoro všechny paní učitelky znaly alespoň jeden kresebný test, který lze využít diagnosticky. 62,5 % pedagogů se občas ve svém volném čase věnuje rozboru dětského kresebného projevu.

Z odpovědí lze vypozařovat, že většina pedagogů má o diagnostice dětské kresby přehled, mají k ní blízký vztah, ve své praxi se jí snaží orientačně využívat jako cenný pomocný prostředek pro poznávání osobnosti dítěte, a proto lze díky těmto dosaženým výsledkům danou hypotézu potvrdit.

6.9 Závěry výzkumu

Ve výzkumu byly posuzovány detaily kresby lidské postavy u děvčat a u chlapců obou věkových skupin. Děvčata měla v obou věkových skupinách kresby detailněji propracované a získala tak průměrně více bodů z obsahové části než chlapci.

Proces kresby byl také individuálně pozorován a výsledky z pozorování byly zaznamenány do záznamového archu. Předem bylo stanoveno, na co se bude přímé pozorování zaměřovat. Při přímém pozorování bylo vidět, že kresba děti bavila a snažily se o co nejlepší kresebný výkon.

Kresba byla také doplněna o rozhovor s dítětem, který byl zaznamenán do archu. Děti byly komunikativní, nestyděly se a na všechny otázky ochotně odpovídaly.

Výzkum se dále zabýval posouzením, zda děti, které jsou ve volném čase ke kresbě vedeny ze strany rodičů, mají detailnější kresebný projev. Na posouzení bylo zapotřebí rozdat rodičům testovaných dětí dotazníky, které byly zaměřeny především na posouzení vztahu jejich dítěte ke kresebným činnostem. Na základě bodů z dotazníku byla sestavena škála na posouzení vztahu ke kresebným činnostem. Z výsledků bylo na první pohled patrné, že nejvíce dětí má ke kresebným činnostem neutrální vztah. To znamená, že rodiče své děti v kresebných činnostech extra nepodporují (například různými kroužky), ale také je od kresebných činností nezrazují.

Na základě bodů z obsahové části byla sestavena škála na posouzení detailnosti kresby. Z výsledků vyplynulo, že nejvíce dětí má kresbu více detailně propracovanou.

Na základě sestavení těchto dvou škál a posouzení výsledku z nich, lze konstatovat, že děti, které se ve volném čase kresebným činnostem nevěnují ani hodně ani málo (mají k nim neutrální vztah), mohou mít i tak kresbu více detailně propracovanou.

Dalším cílem bylo zjistit postoj pedagogů ke kresbě jako k diagnostické činnosti. Na posouzení bylo zapotřebí rozdat pedagogům MŠ a ZŠ dotazníky, které zjišťovaly především přístup pedagogů k dětskému výtvarnému projevu a jejich orientaci v této problematice.

Z odpovědí lze usoudit, že většina pedagogů MŠ i ZŠ má k diagnostice dětské kresby pozitivní vztah, zajímá se o tuto problematiku, ve své praxi se jí snaží orientačně využívat jako cenný pomocný prostředek pro poznávání osobnosti dítěte.

ZÁVĚR

V teoretické části byly uceleně shrnuty všechny důležité informace, které se zabývají dětskou kresbou v předškolním a mladším školním věku. Obzvláště důležitá je čtvrtá a pátá kapitola, která pojednává o dětské kresbě a jejím diagnostickém využití. Největší důraz byl v této práci kladen na kresbu lidské postavy, ale nebyly opomenuty ani jiné projektivní metody. Nejznámější projektivní metody, které se dají použít diagnosticky, byly popsány v kapitole páté.

Praktická část se zabývala především kresbou lidské postavy. Právě lidská postava je prvotním a převažujícím námětem dětské kresby. Pomocí obsahové části, která je zahrnuta v kresbě lidské postavy, byly posouzeny detaily v kresbě u děvčat a u chlapců v daných věkových skupinách. Věkové skupiny byly celkem dvě: skupina dětí 5–6 let a 6–7 let v zastoupení stejného počtu děvčat a stejného počtu chlapců. Pomocí výsledků z obsahové části bylo zřejmé, že dívky dosáhly vyššího obsahového skóru než chlapci a mají tak ve svých kresbách znázorněno více detailů.

Dalším cílem práce bylo posoudit, zda mají děti, které jsou ve volném čase ke kresbě vedeny ze strany rodičů, kresebný projev více detailně propracovaný. Po vyhodnocení výsledků můžeme konstatovat, že mezi více detailně propracovanou kresbou a pozitivním vztahem ke kresebným činnostem není přímá úměra. Podle výsledků vychází, že dítě, které má ke kreslení neutrální vztah, může mít kresbu více detailně propracovanou.

Postoj pedagogů ke kresbě jako k diagnostické činnosti byl ověřován pomocí dotazníků. Z odpovědí bylo patrné, že většina pedagogů MŠ i ZŠ vnímá dětskou kresbu jako důležitou součást pedagogické praxe a snaží se ji orientačně využívat jako cenný pomocný prostředek pro poznávání osobnosti dítěte.

Do budoucna by bylo přínosné použít test kresby lidské postavy opět na tuto konkrétní cílovou skupinu a pozorovat, jak se během určité doby jejich kresby zdokonalily. Neméně přínosné by mohlo také být použití formální části kresby lidské postavy.

Závěrem lze konstatovat, že všechny cíle, které byly zadány v této diplomové práci, byly splněny.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BEDNÁŘOVÁ, J. a V. ŠMARDOVÁ. *Rozvoj grafomotoriky. Jak rozvíjet kreslení a psaní*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2011. ISBN 978-80-251-0977-9.

BEDNÁŘOVÁ, J. a V. ŠMARDOVÁ. *Školní zralost. Co by mělo dítě umět před vstupem do školy*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2011. ISBN 978-80-251-2569-4.

DAVIDO, R. *Kresba jako nástroj poznání dítěte. Dětská kresba z pohledu psychologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-415-1.

KLÉGROVÁ, J. *Máme doma prvňáčka*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2003. ISBN 80-204-1020-1.

KLIVAR, M. a M. POLCAR. *Kresba v životě člověka: funkce a netradiční techniky*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. ISBN neuvedeno.

KREJČÍKOVÁ, E. *Vývojová psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. ISBN neuvedeno.

LANGMEIER, J. a D. KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1284-0.

MATĚJČEK, Z. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0870-1.

MERTIN, V. a I. GILLERNOVÁ. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-799-X.

MLČÁK, Z. *Diagnostické využití dětské kresby v práci učitele*. 1.vyd. Ostrava: Scholaforum, 1996. ISBN 80-86058-05-0.

NOVÁK, T. *Co dítě sděluje, když nakreslí svou rodinu*. 1.vyd. Olomouc: Rubico, 2004. ISBN 80-7346-037-8.

PAULÍK, K. *Základy vývojové psychologie*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005. ISBN 80-7368-039-4.

PŘINOSILOVÁ, D. *Diagnostika ve speciální pedagogice*. 2. vyd. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-157-7.

PŘÍHODA, V. *Ontogeneze lidské psychiky: vývoj člověka do patnácti let*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963. ISBN nevedeno.

SVOBODA, M., D. KREJČÍŘOVÁ a M. VÁGNEROVÁ. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-545-8.

ŠVANCARA, J. *Kompendium vývojové psychologie*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981. ISBN nevedeno.

TRPIŠOVSKÁ, D. a M. VACÍNOVÁ. *Ontogenetická psychologie*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006. ISBN 80-7044-792-3.

UŽDIL, J. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: výtvarný projev a psychický vývoj dítěte*. 5. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-599-7.

UŽDIL, J. a E. ŠAŠINKOVÁ. *Výtvarná výchova v předškolním věku*. 3. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. ISBN nevedeno.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

VÁGNEROVÁ, M. a J. KLÉGROVÁ. *Poradenská psychologická diagnostika dětí a dospívajících*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1538-7.

VÍTKOVÁ, M. *Speciální pedagogika v raném a předškolním věku se zřetelem na rozvoj výtvarných aktivit*. 1. vyd. Brno: oddělení speciální pedagogiky CDVU MU, 1993. ISBN neuvedeno.

Seznam použitých internetových zdrojů

SEMERÁDOVÁ, V., M. ŠKALOUDOVÁ. *Kresba postavy* [online]. [cit. 2013 – 01 - 15]. Dostupné z: <http://userweb.pedf.cuni.cz/kpsp/etnografie/vyzkum/1/1skaloud.pdf>

SEZNAM GRAFŮ A TABULEK

Seznam tabulek

Tabulka 1: Dosažené výsledky obsahové části	87
Tabulka 2: Výsledné body jednotlivců z obsahové části a z dotazníku pro rodiče	88
Tabulka 3: Detailní propracovanost kreseb podle bodů z obsahové části	89
Tabulka 4: Vztah dětí ke kresebným činnostem	90
Tabulka 5: Otázka č. 1	92
Tabulka 6: Otázka č. 2	93
Tabulka 7: Otázka č. 3	94
Tabulka 8: Otázka č. 4	95
Tabulka 9: Otázka č. 5	96
Tabulka 10: Otázka č. 6	97
Tabulka 11: Otázka č. 7	98

Seznam grafů

Graf 1: Průměr bodů obsahové části	87
Graf 2: Detailní propracovanost kreseb podle bodů z obsahové části v procentech	89
Graf 3: Vztah dítěte ke kresebným činnostem	91
Graf 4: Otázka č. 1	92
Graf 5: Otázka č. 2	93
Graf 6: Otázka č. 3	94
Graf 7: Otázka č. 4	95
Graf 8: Otázka č. 5	96
Graf 9: Otázka č. 7	98

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – KRESBY DÍVEK 5–6 let	I
Příloha B – KRESBY CHLAPCŮ 5–6 let	III
Příloha C – KRESBY DÍVEK 6–7 let	VI
Příloha D - KRESBY CHLAPCŮ 6–7 let	VIII

PŘÍLOHA A - KRESBY DÍVEK 5–6 LET

Obrázek 1: Kresba č. 1

Obrázek 2: Kresba č. 2

Obrázek 3: Kresba č. 3

Obrázek 4: Kresba č. 4

Obrázek 5: Kresba č. 5

Obrázek 6: Kresba č. 6

Obrázek 7: Kresba č. 7

Obrázek 8: Kresba č. 8

Obrázek 9: Kresba č. 9

Obrázek 10: Kresba č. 10

PŘÍLOHA B - KRESBY CHLAPCŮ 5–6 LET

Obrázek 11: Kresba č. 11

Obrázek 12: Kresba č. 12

Obrázek 13: Kresba č. 13

Obrázek 14: Kresba č. 14

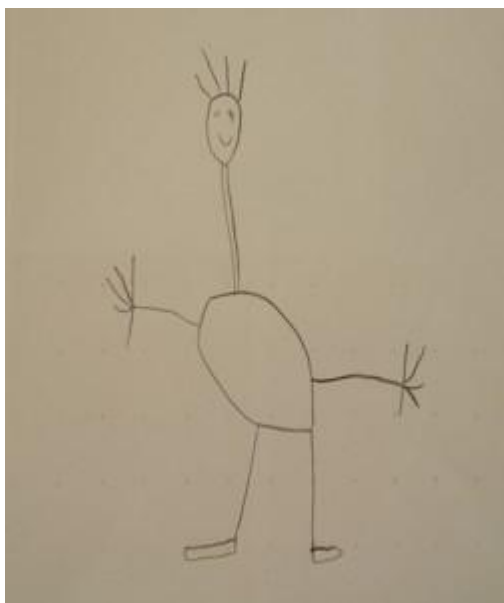
Obrázek 15: Kresba č. 15

Obrázek 16: Kresba č. 16

Obrázek 17: Kresba č. 17

Obrázek 18: Kresba č. 18

Obrázek 19: Kresba č. 19

Obrázek 20: Kresba č. 20

PŘÍLOHA C - KRESBY DÍVEK 6–7 LET

Obrázek 21: Kresba č. 21

Obrázek 22: Kresba č. 22

Obrázek 23: Kresba č. 23

Obrázek 24: Kresba č. 24

Obrázek 25: Kresba č. 25

Obrázek 26: Kresba č. 26

Obrázek 27: Kresba č. 27

Obrázek 28: Kresba č. 28

Obrázek 29: Kresba č. 29

Obrázek 30: Kresba č. 30

PŘÍLOHA D - KRESBY CHLAPCŮ 6–7 LET

Obrázek 31: Kresba č. 31

Obrázek 32: Kresba č. 32

Obrázek 33: Kresba č. 33

Obrázek 34: Kresba č. 34

Obrázek 35: Kresba č. 35

Obrázek 36: Kresba č. 36

Obrázek 37: Kresba č. 37

Obrázek 38: Kresba č. 38

Obrázek 39: Kresba č. 39

Obrázek 40: Kresba č. 40

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Lucie Poštová

Obor: Speciální pedagogika - učitelství

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Kresba dítěte jako diagnostická činnost v předškolním a mladším školním věku

Rok: 2013

Počet stran textu: 99

Celkový počet stran příloh: 10

Počet titulů českých použitých zdrojů: 22

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 1

Vedoucí práce: PaedDr. Viola Rašínová